

MÜLKİYET HAKKINA MÜDAHALEDE MEŞRU AMAÇ TESTİ: AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN İÇTİHADÎ YAKLAŞIMI^(*)

Dr. Öğr. Üyesi **Hande Seher DEMİR^(**)**

Öz

Makale, mülkiyet hakkı müdahalelerinin esas denetiminde AİHM'nin kullandığı meşru amaç testi bağlamında şu ana sorunun cevabını aramaktadır: AİHM, mülkiyet hakkı müdahalelerinin esas denetiminde güçlü bir meşru amaç denetimi icra etmekte midir? Makalede ulaşılan sonuç şudur: AİHM, güçlü bir meşru amaç denetimi yapmamakta ve fakat keyfiliği *de facto* birinci basamak denetimde incelemektedir. AİHM'nin, meşru amaç testine dair içtihadî tutumu son derece tutarlıdır. 1959-2025 tarihleri arasında mülkiyet hakkına yönelik verdiği yüzlerce ihlal kararında AİHM, davalı devletin ileri sürdüğü meşru amaç savunmasını muhakeme etmeksizin kabul etmiş, meşru amaç savunması yapılmayan hallerde dahi müdahalenin meşru bir amaca yöneldiğini varsaymıştır. İstisnai hallerde AİHM, işaret edilen meşru amacı muhakeme etmiş; meşru amaca yönelik kuşkularını, olumsuz kanaatlerini belirtmiş fakat ihlal kararını meşru amaç değil yasal dayanak yahut ölçülülük testiyle vermiştir; AİHM'nin anılan yaklaşımı izlediği 16 adet karara rastlanmıştır. Daha da istisnai hallerde ise AİHM, ihlal kararını doğrudan meşru amaç denetimiyle vermiştir; AİHM'nin anılan yaklaşımı izlediği 6 adet karara rastlanmıştır. AİHM'nin yaklaşımının eleştirilecek bir yönü yoktur zira meşru amaç ile yerindelik denetimi arasında ince bir çizgi vardır. AİHM'nin bu çizgiyi aşmaktan kaçınması işlevine uygundur. AİHM'nin meşru amaç denetimini tümüyle saf dışı bıraktığı söylenemez. Zira "meşru amaç" denetimi, "yasal dayanak" denetimiyle -keyfilik incelemesi yönünden- iç içe geçmiştir; orantılılık denetiminin başlangıç noktası, ön meselesi, temel bir unsurdur. Meşru amaç, tek başına güçsüz fakat diğer denetim pratikleri bağlamı içinde güçlü bir değere sahiptir.

Anahtar Kelimeler

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Temel Hakların Sınırlanması, Mülkiyet Hakkı, Meşru Amaç Testi, Kamu Yararı.

LEGITIMATE AIM TEST IN INTERFERENCE WITH THE RIGHT TO PROPERTY: JURISPRUDENTIAL APPROACH OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Abstract

The main subject of the article is the legitimate aim test used by the European Court of Human Rights (ECtHR) in its examinations on the merits of interference with the right to property. In this context, the answer to the following question is sought: Does the ECtHR exercise strong legitimate aim test? The ECtHR -de jure- does not apply a strong legitimate aim test in the examinations on the merits of property right interferences, but -de facto- examines arbitrariness in the first-step control. The ECtHR's jurisprudence on the legitimate aim test is extremely consistent.

^(*) Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 21.03.2025 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 03.06.2025
DOI No: 10.54704/akdhfd.1663050

^(**) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, SBKY Bölümü, Anayasa Hukuku Bilim Dalı / Ankara, Türkiye
E-posta: hande.demir@hbv.edu.tr
Orcid Id: https://orcid.org/0000-0001-7957-0521

As a rule, the ECtHR accepted the legitimate aim defense put forward by the defendant state in hundreds of violation decisions regarding the right to property between 1959 and 2025, without reasoning; it assumed that the interference was directed towards a legitimate aim, even in cases where it did not defend a legitimate aim. In exceptional cases, the ECtHR reasoned about the legitimate aim indicated, expressed its doubts and negative opinions about the legitimate aim, and made the decision on violation based on the legality or necessity criterion, not the legitimate aim criterion; there are 16 decisions in which the ECtHR adopts the mentioned approach. In even more exceptional cases, the ECtHR decided on violation directly based on the legitimate aim criterion; there were 6 decisions where the violation decision was based on this criterion.

Keywords

European Court of Human Rights, Limitation of Fundamental Rights, Right to Property, Legitimate Aim Test, Public Interest.

Extended Abstract

The ECtHR carries out the examinations on the merits of interference with the right to property through a three-step examinations: (1) Legality: The right to property is limited by law. (2) Legitimate aim: The right to property is limited for the public interest. (3) Necessity: The right to property is limited to the extent necessary.

In the article, the legitimate aim test, which is the second step of the ECtHR's merits review of interference with the right to property, is examined. In the legitimate aim test, the ECtHR briefly seeks the answer to the following question: Was the interference with property rights made to achieve a legitimate aim?

While it is clearly stated in some articles of the ECtHR, including the right to property, that the interference must pursue a legitimate aim, in others such a aim is not indicated at all. Although not every article of the Convention clearly stipulates the legitimate aim criterion, in the decisions of the Grand Chamber, there are statements that every interference must be aimed at a legitimate purpose, but in its jurisprudence, the ECtHR does not carry out legitimate aim control. The ECtHR recommends the maximum, but does not examine even the minimum.

The ECtHR's approach to legitimate aim control is in the same line not only with respect to property rights but also in general. There is nothing to criticize about this, because there is a thin line between legitimate purpose control and expediency control. It is in line with its function that the ECtHR refrains from crossing this line unless it detects arbitrariness.

Even in cases where the defendant state has never made a legitimate aim defence, the very wide margin of discretion granted by the ECtHR to member states, directly or indirectly, assuming a legitimate aim, is almost absolute. However, it appears that neither the ECtHR decisions nor the Council of Europe jurisprudence guides and handbooks point out the weakness of legitimate aim control with sufficient clarity. The following may come to mind as the reasons for this situation:

- The ECtHR refrains from declaring that it has limited its area of control.
- The ECtHR reserves its authority even if it does not use it.
- ECtHR's approach that only creates a minimum common public order standard for Europe.

In summary, the following conclusions were reached in the article:

- The ECtHR tends to make property rights violation decisions through first or third step examinations.
- The ECtHR -de jure- does not apply a strong legitimate aim test in the examinations on the merits of property right interferences, but -de facto- examines arbitrariness in the first-step control.
- The ECtHR's jurisprudence on the legitimate aim test is extremely consistent. The rules and exceptions are as follows:

As a rule, the ECtHR accepted the legitimate aim defense put forward by the defendant state in hundreds of violation decisions regarding the right to property between 1959 and 2025, without reasoning; it assumed that the interferences was directed towards a legitimate aim, even in cases where it did not defend a legitimate aim.

In exceptional cases, the ECtHR reasoned about the legitimate aim indicated, expressed its doubts and negative opinions about the legitimate aim, and made the decision on violation based on the legality or necessity criterion, not

the legitimate aim criterion. There are 16 decisions in which the ECtHR expressed its doubts or negative opinions regarding the legitimate aim. However, in these decisions, the ECtHR did not find a violation of legitimate aim.

In even more exceptional cases, the ECtHR decided on violation directly based on the legitimate aim criterion; there were 6 decisions where the violation decision was based on this criterion, stating that the interference did not aim at a legitimate purpose. In these six decisions, the ECtHR was expected to rule on violation of rights based on the legal basis - by detecting arbitrariness. Because interferences that do not have a legitimate aim are arbitrary, and when the ECtHR detects arbitrariness, it decides on a violation through first-step control.

In summary, it should be emphasized that the ECtHR has not eliminated legitimate aim control. The "legitimate aim" control is intertwined with the "legality" control - in terms of arbitrariness review; it is the starting point, the preliminary issue, and a fundamental element of the necessity control. A legitimate aim has a weak value on its own but a strong value in the context of other control practices.

GİRİŞ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 1 No.lu Ek Protokol'ün 1. maddesi (P1-1) mülkiyet hakkını korumaktadır. Mülkiyet hakkı mutlak değildir, maddede belirtilen ölçütlere uygun olarak sınırlanabilir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), mülkiyet hakkına bir müdahale tespit ettiğinde, esas incelemesine geçerek bu müdahalenin hukuka uygun olup olmadığını, sırasıyla üç basamaklı bir testle denetlemektedir:

- (1) Yasal dayanak¹
- (2) Meşru amaç
- (3) Ölçülülük²

Bu makalenin odak noktası, AİHM'nin mülkiyet hakkı müdahalelerinin denetiminde kullandığı meşru amaç testidir. Makalede önce meşru amaç kavramına dair doktriner yaklaşım, ardından meşru amaç testine dair içtihadî yaklaşım incelenecektir.

İçtihadî yaklaşımı ortaya koyabilmek için AİHM'nin veri tabanında (HUDOC)³ yayınlanan kararlar incelenmiştir. AİHM (Daire ve Büyük Daire), 21.03.2025 tarihine kadar, AİHS P1-1-1 hakkında 569 adet ihlal kararı vermiş; bu kararlardan 558 adedi İngilizce yayınlanmıştır. Anılan 558 kararın 13 tanesi *Key Case* olarak tasnif edilmiş ve 17 tanesi Büyük Daire (*Grand Chamber*) tarafından verilmiştir. Bu makalede, işaret edilen 558 karara ek olarak konuyla temaslı sair kararlarla beraber kaynakçada aktarılan toplam 586 karardan hareketle AİHM'nin meşru amaç testine yaklaşımı ortaya konulmaktadır.

¹ Ayrıntılı bir inceleme için bkz Hande Seher Demir, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Hak İhlali Başvurularının Denetiminde Kullandığı "Yasal Dayanak" ve "Yasa Kalitesi" Ölçütü Üzerine Bir Değerlendirme", *Yasama Dergisi*, S. 47, (Ocak-Haziran 2023): 125-156.

² AİHS P1-1'de ölçülülük testinin lafzi dayanağı olan "demokratik toplumda gereklilik" ifadesi kullanılmamakta ancak AİHM bu ölçütü *de facto* denetlemektedir.

³ HUDOC (*HUMAN rights DOCUMENTATION*) Database by the European Court of Human Rights, <https://hudoc.echr.coe.int>

Makalede şu soruların cevabı aranmaktadır:

- AİHM, mülkiyet hakkı ihlali kararlarını hangi testle (yasal dayanak, meşru amaç, ölçülülük) verme eğilimindedir?
- AİHM, mülkiyet hakkı müdahalelerinin esas incelemesinde güçlü bir meşru amaç denetimi uygulamakta mıdır?
- AİHM'nin, mülkiyet hakkı müdahalelerinde meşru amaç denetim pratiği kendi içinde tutarlı mıdır?
- AİHM'nin denetim pratiği tutarlıysa, kural ve istisnalar nelerdir?

İşaret edilen soruların cevaplarına götüren bilimsel araştırma yöntemleri taranma-değerlendirme, tümdengelim ve tümevarımdır:

- Makalede, meşru amaç kavramına dair doktriner yaklaşım I. başlıkta ortaya konmuş, bilimsel çalışmalar taranarak yeniden değerlendirilmiştir.
- Devam eden başlıklarda makalenin ana konusu olan AİHM'nin meşru amaç denetimi, tümdengelim ve tümevarım metotlarıyla incelenmiştir.
- Yürürlükteki hukuk kurallarını tespit ederek bu kurallardan hareketle olayları yorumlayarak sonuçlara ulaşan hukuki (*egzejetik*) yöntemin başvuru mantık yolu tümdengelimdir. Çalışmada ele alınan meseleye dair kararlarında AİHM, uyumsuzluğu saptar, uyumsuzluk için uygulanacak normu belirler, normu uyumsuzluğun parametrelerine göre yorumlayarak genelden özele giden bir nedensellikte içtihat yaratır. AİHM'nin yarattığı içtihat, makalenin II. başlığında ortaya konmuştur.
- AİHM kararlarının, teker teker incelenmesiyle ulaşılan sonuçlar tümevarım metodunun çıktılarıdır. Çalışmada AİHM kararları, özelden genele giden bir nedensellikte incelenmiş, makalenin III. IV. ve V. başlıklarında AİHM'nin mülkiyet hakkı müdahalelerinin denetiminde kullandığı meşru amaç testi pratiğinin kural ve istisnaları ortaya konmuştur.

I. DOKTRİNER YAKLAŞIM: TEMEL HAKLARA/MÜLKİYET HAKKINA MÜDAHALELERDE MEŞRU AMAÇ/KAMU YARARI DENETİMİ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası⁴, bazı yabancı devlet anayasaları⁵ ve AİHS P1-1, mülkiyet hakkına yönelik müdahalelerin meşru bir amaca yönelmesini, kural olarak kamu yararını (*public interest*) amaçlamasını şart koşmaktadır.

⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 13 ve 35.

⁵ **Polonya Anayasası madde 21 ve 64:** Polonya Parlamentosu Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of the Sejm, The Constitution of the Republic of Poland of 2nd.04.1997, Erişim Tarihi: Şubat 2025, <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>.

Japonya Anayasası madde 29: Japonya Başbakan ve Kabinesi Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of the Prime Minister of Japan and His Cabinet, The Constitution of Japan, Promulgated on November 3 1946, Came into effect on May 3 1947, Erişim Tarihi: Şubat 2025, https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html.

“Kamu yararı” kapsamı oldukça geniş bir kavramdır; üzerinde herkesin uzlaştığı genel geçer bir tanım yapmak zordur⁶. Toplumun büyük bölümünün menfaatlerini ifade etmek için kullanılan⁷, soyut, muğlak ve çok işlevli bu kavramın bilimsel analize dayanıksızlığı, onun ‘*çağdaş bir masal*’ olarak eleştirilmesine sebep olmaktadır⁸.

Kamu yararı kavramının içeriksel belirsizliği, onu siyasi manipülasyona açık hale getirir⁹. Bu kavram, bağlamı içinde farklı görünümeler gösterebilecek çok sayıda olası değeri ve nihayet belirsizliği bünyesinde barındırdığından, manipülasyon riskleri doğurur¹⁰.

Yirminci yüzyıldaki totaliter devletler, halklarından aşırı fedakarlıklar talep etmek için kamu yararı argümanını kullanmıştır; “kişisel iyilikten önce genel iyilik” ilkesi Nazi propagandasının bir parçası haline gelmiş, totaliterlik deneyimleri ve kolektivist toplum vizyonları adına işlenen zulümler sonraki tartışmaları etkilemiştir¹¹ ve hala etkilemektedir¹².

Portekiz Anayasası madde 62: Portekiz Parlamentosu Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of Portuguese Parlamento, The Constitution of the Portuguese Republic, Seventh Revision (2005), Erişim Tarihi: Şubat 2025, <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf>.

Hollanda Anayasası madde 14: Hollanda Hükümeti Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of the Government of the Netherlands, The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2008, Erişim Tarihi: Şubat 2025, <https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008>.

Almanya Anayasası madde 2 ve 14: Almanya Federal Adalet Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of the Ministry Justice of the Federal Republic of Germany, English translation of the Basic Law, Erişim Tarihi: Şubat 2025, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/.

İrlanda Anayasası madde 43: İrlanda Hükümeti Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of the Government of Ireland, The Constitution of Ireland, Erişim Tarihi: Şubat 2025, <https://www.gov.ie/en/publication/d5bd8c-constitution-of-ireland/#>.

⁶ Güliden Çamurcuoğlu, “Ortak Yarardan Kamu Yararına”, *SÜHFD* 29, S. 3 (2021): 2235, 2261, Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1785151>.

⁷ Veysel Başpınar, *Mülkiyet Hakkını İhlal Eden Müdahaleler* (Ankara: Yetkin, 2009), 241-242.

⁸ Tekin Akıllıoğlu, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi* 9, S. 1-3 (1988): 11.

⁹ Maximilian Jaede, “The Concept of the Common Good”, *The British Academy*: 2, Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/1851/Jaede.pdf>.

¹⁰ Semih Batur Kaya, “Bir İnsan Hakları Kategorisi Olarak İnsan Onuru Kavramı ve Türkiye'deki Uygulaması Üzerine Bir Analiz”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, S. 2 (2022): 335, 338, Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2022.09.2.06>.

¹¹ Jaede, “The Concept of the Common Good”, 5.

¹² “*Rus hukuk sistemine yön veren bir kurum olarak anayasa yargısı, kamu yararına atfedilen ağırlığın abartılmasıyla karakterize edilir. Dahası, oyun kağıdına benzetildiğinde güvenlik bir koz olarak bile görülmez; daha ziyade temel bireysel özgürlüklerin çoğuna yönelik her türlü geniş müdahaleyi meşrulaştırabilecek bir Joker olarak görülür.*” Aleksei V Dolzhikov, “Taking Public Interests Seriously? Security as a Legitimate Aim in Constitutional Adjudication in Russia” in Andreas Kellerhals and Tobias Baumgartner (eds), *Challenges, Risks and Threats for Security in Europe: 11th Network Europe Conference*, Warsaw, 19th - 22nd May 2019, EIZ Publishing, 2019: 67, Erişim Tarihi: Kasım 2024, https://www.academia.edu/90422678/Challenges_risks_and_threats_for_security_in_Europe_11th_Network_Europe_Conference_Warsaw_19th_22nd_May_2019.

Polis devletten hukuk devletine evrilen süreç içinde yeniden anlam bulan kamu yararı kavramı, haklara keyfi müdahaleler için aralanmış bir kapı, *'kukla bir kavram'*¹³ olmaktan çıkmış; temel hatları belirlendiği ve denetlendiği sürece kolektif karar alma süreçlerinde önemli rol oynama potansiyeline kavuşmuştur¹⁴.

Hukuk devletinde kamu gücü kullanan kişi ve organlarının yürüttüğü her türlü işlevin amacı olan kamu yararı¹⁵, yargısal denetimde bir parametre niteliğindedir. Alegorik bir ifadeyle *"keyfiliğe açılan kapının maymuncuğu"* riskini ortadan kaldıracak, hukuk devletini koruma fonksiyonunu icra eden mekanizmaların doğrudan-dolaylı denetimi altındadır. Ve fakat bu ölçütün yargısal denetimini, yerindelik alanına girmeden yapabilmek zordur.

Günümüzde kamu yararı kavramının içeriği, her somut olay için ayrı ele alınması gereken, toplum hayatı içindeki ihtiyaçlara paralel değişim ve gelişim gösteren¹⁶, esnek ve akışkan bir tabiata sahiptir. İçeriksel tanımının sınırları net çizilemeyen bu kavramın, biçimsel/işlevsel tanımı önem kazanmaktadır.

Kamu yararı çok işlevlidir: Devletin doğrulamasını yapmak, kamusal işlerin hukuka uygunluğunu ölçmek, temel hakları sınırlandırmak, yönetim hukukunun uygulama alanını belirlemek, bir faaliyete "devlet veya kamu faaliyeti" niteliği kazandırmak işlevlerini yerine getirir¹⁷. Yasaların, kamu yararına yönelik olduğu varsayılmakta¹⁸, bu varsayım yasalarla bağlı olan yürütme ve yargıya da yansımakta; devletin her türlü işlem ve eyleminin hukuka/kamu yararına uygunluğu karinesi kabul görmektedir.

Fransız kamu hukukundan doğan ve yayılan bu ilkeye göre yasalar, kamu yararını sağlamayı amaçladığından, yasa altı faaliyetlerin de kamu yararına uygunluğu, yasaya uygunluğun bir sonucudur¹⁹. Hukuk devletinin turnusol kâğıdı niteliğindeki bu önemli işlevler, yine hukuk devleti bağlamı içinde okunmalı, otoriteden değil hürriyetten yana yorumlanmalı ve denetlenmelidir. Öyleyse kamu yararı, mülkiyet hakkına müdahaleler için aralanan bir kapı değil, aksine müdahaleleri zorlaştıran bir ölçüttür²⁰; hakları sınırlama değil koruma işlevi görür²¹.

¹³ Eric Beerbohm and Ryan W Davis, "The Common Good: A BuckPassing Account", *The Journal of Political Philosophy* 23, S. 4 (2017): 60-79, Erişim Tarih: Kasım 2024, https://scholar.harvard.edu/files/beerbohm/files/beerbohm_et_al-2017-journal_of_political_philosophy.pdf.

¹⁴ Beerbohm, Davis, "The Common Good: A BuckPassing Account", 79.

¹⁵ Berke Özenç, *Hukuk Devleti: Kökenleri ve Küreselleşme Çağındaki İşlevi*, (İstanbul: İletişim, 2014), 291.

¹⁶ N Münici Çakmak, *İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı*, (Ankara: Seçkin, 2013), 5, 261-262.

¹⁷ Akıllıoğlu, "Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler", 11.

¹⁸ Akıllıoğlu, "Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler", 11.

¹⁹ Akıllıoğlu, "Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler", 12.

²⁰ Fikret Eren, *Mülkiyet Hukuku*, 4. Bası, (Ankara: Yetkin, 2016), 13.

²¹ Başpınar, *Mülkiyet Hakkını İhlal Eden Müdahaleler*, 113.

Kamu yararını belirleme yetkisi esasen yasama organının takdir alanındadır²². Yargı organı, kendine hukuk tarafından verilmeyen yetkileri kullanmamalı²³; kamu yararı denetiminde fonksiyon gaspına dönüşen bir yerindelik denetiminden kaçınmalıdır. Özellikle somut ve soyut norm denetiminde yasaların kendisinin kamu yararına uygunluğunun denetiminin, yerindelik denetimine dönüşme riski fevkalade yüksektir. Fakat yasalara dayanan idari işlem ve eylemlerin yahut yargı kararlarının temel haklara müdahalesinin denetiminde kamu yararı testi uygulayan yüksek yargı organlarının yerindelik denetimi yapma riski -somut/soyut norm denetimine kıyasla- daha zayıftır.

Somut-soyut norm denetiminde Anayasa Mahkemesi, kanunların esas bakımından Anayasa'ya uygunluğunu, sebep ve amaç unsurları yönünden kural²⁴ olarak denetleyemez²⁵. Kanun koyucuyu kanun yapmaya iten sebeplerin ve ulaşılmak istenen amaçların isabetli olup olmadığı, hukuki değil siyasi bir muhakeme gerektirir; hukuka uygunluk değil yerindelik denetiminin konusudur²⁶. Anayasa Mahkemesi vakıaları değil normları denetleyebilir²⁷. Sebep ve amaç hukuki değil siyasi bir nitelik arz eder. Anayasa Mahkemesi siyasi muhakemenin yerindeliğini denetlemeye yetkili olmadığı gibi bu konuda teknik bilgi ve donanımına da sahip değildir; kanun koyucunun kamu yararı dışında bir amaçla hareket ettiği apaçık ortada olmadıkça kanunlar bu yönüyle denetlenemez²⁸. Anayasa Mahkemesi, kamu yararı ölçütünü hukuk devleti paradigması içinde yorumlayacak, yasanın kamu yararına uygun olmadığına açıkça ortada olduğu istisnai hallerde, yasayı iptal edecektir²⁹.

²² Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 17. Bası, (Ankara: Yetkin, 2017), 393.

²³ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)*, 5. Bası, (Ankara: Seçkin, 2022), 745.

²⁴ Kanunların hangi sebeple çıkarılacağına anayasada belirtildiği istisnai düzenlemeler vardır: Anayasa m. 47, m. 78; bu gibi hallerde Anayasa Mahkemesi sebep denetimi yapar.

²⁵ Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 393-395. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 2. Baskı, (Bursa: Ekin, 2018): 1054-57.

²⁶ Metin Kıratlı, *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1966), 155-170. Ayrıntılı bir inceleme için bkz. Yusuf Şevki Hakyemez, "Anayasa Mahkemelerinin Geleneksel İşlevi Bağlamında Günümüzde Ortaya Çıkan İki Sorun: Yerindelik Denetimi Tartışmaları ve Ulusalüstü Örgüte Üye Devletlerdeki Anayasa Yargısının Konu Bakımından Sınırlandırılması", *Anayasa Yargısı* 23, S. 1 (2007): 525-568.

²⁷ Konu hakkındaki tartışmalar için bkz. Kemal Gözler, "Anayasa Mahkemesinin HAGB Kararının Kendi İçinde Değerlendirilmesi", 09.09.2022, Erişim Tarihi: Mart 2025, <https://www.anayasa.gen.tr/hagb-2.htm>. Kerem Altıparmak, "Anayasa Mahkemesinin HAGB İptal Kararı Neden Doğru? - Kemal Gözler'e Bir Cevap", *İnsan Hakları Okulu (Blog)*, 25.09.2022, Erişim Tarihi: Mart 2025, <https://www.insanhaklariokulu.org>. Can Canpolat, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Çerçevesinde Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Müessesesine İlişkin Bir İnceleme", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, S. 2 (2023): 1271- 1295.

²⁸ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 1054-57.

²⁹ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 1057. Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 394-395. Erdoğan Teziç, *Türkiye'de 1961 Anayasasına Göre Kanun Kavramı*, (Ankara: Fakülteler Matbaası, 1972), 114-118. Anayasa Mahkemesi, 31.03.1991 tarihli kararına konu norm denetiminde, mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla sınırlanmadığının açıkça ortada olduğundan hareketle iptal kararı vermiş ve şöyle demiştir: "Anayasa'nın 35. maddesinde düzenlenen mülkiyet hakkı, sınırsız değildir. Maddeye göre bu hak, ancak kamu yararı amacıyla yasayla sınırlanabilir. İnceleme konusu kuralla yapılan düzen-

Hak ihlali iddiasıyla yapılan bireysel başvurularda, müdahalenin hukuka uygunluğuna dair esas denetiminde uygulanan kamu yararı testinde, yerindelik denetimi yapma riski yine mevcuttur fakat -somut/soyut norm denetimine kıyasla- daha zayıftır. Zira somut-soyut norm denetiminde yüksek mahkemenin değerlendireceği tek argüman yasanın kendisiyken; bireysel başvurularda, yasama yürütme yargı organlarından vaki hak ihlali iddiası, ortaya çıktığı tüm olgusal gerçeklikler içinde muhakeme edilmektedir.

Başta yasama organı olmak üzere, onun bir uzantısı olan devlet organları tarafından esas alınan kamu yararına ilişkin mülhazalar yine siyasal/idari tercihlerin yansımalarıdır³⁰. Anılan tercihler hukuki değil siyasi ve idari anlamda teknik bilgi ve donanım gerektirdiğinden, ulusal makamların kamu yararı dışında keyfi bir amaçla hareket ettiği apaçık ortada olmadıkça, müdahaleler, bireysel başvuru kapsamında da amaç unsuru bakımında yargı denetimine konu edilemez. Anayasa Mahkemesi ve AİHM -kural olarak- hak ve hürriyetlere müdahalelerde kamu yararı denetimi yapmaya yetkili değildir³¹. Öyleyse meşru amaç şartının -kural olarak- mahkemeler için basit bir denetim, hükümetler için ise geçilmesi kolay bir sınav olduğu söylenebilir³². Bu nedenle denetimde³³ ve doktrinde yeterince ilgi görmemiştir. Fakat tamamen saf dışı da bırakılmamış; bireysel başvuru incelemesi yapan yargı organlarının, *yasal dayanak* ve *ölçülülük* denetiminde rol oynamaya devam etmiştir.

Yasal dayanak denetiminde, keyfi müdahalelere dayanak gösterilen yasalar, yargı organı tarafından *dayanak* kabul edilmez. Zira hukuk devletlerinde, temel haklara müdahaleler, meşru bir amaca (yasanın amacı-kamu yararı) yönelmelidir. Keza AİHM başvurularında başvuranlar, davalı devletin iyi niyetle hareket etmediğini, meşru amaç olarak gösterdiği nedenin aslında “gerçek” olmadığını, keyfi hareket edildiğini öne sürebilmektedir³⁴. Tek tek kişilerin ve bütün olarak toplumun refahını sağlamakla görevli olan devletin kamu gücü kullanan kişi ve organlarının temel haklara müdahale-

leme bir kamulaştırma ya da devletleştirme işlemi olmadığı gibi, mülkiyet hakkının sınırlandırılması olarak da nitelendirilemez. Madde, bu kuruluşların mülkiyet hakkını tümüyle ortadan kaldırmaktadır. Yasa koyucuya, belli görüş ya da kuruluşlara karşı tavır aldığını gösterebilmek için böyle bir yetki tanınırsa, her siyasi iktidar değişikliğinde, iktidarın eğilimine göre karşı görüşte saydığı kişi, siyasi parti veya kuruluşun mallarına el konulma yolu açılır. Anayasal korumanın, tek bir kişi için de olsa işletilmesi, ihlalin genelleşmesinin beklenilmemesi gerekir. İnceleme konusu kural, belirtilen nedenlerle Anayasa'nın 35. maddesine aykırıdır.”. Anayasa Mahkemesi, 1991/18, 31.03.1992.

³⁰ Çakmak, *İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı*, 114.

³¹ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 1054-57.

³² Dolzhikov, “Taking Public Interests Seriously? Security as a Legitimate Aim in Constitutional Adjudication in Russia” 66.

³³ Kempees, 2000 yılında yaptığı çalışmada, AİHM'nin, “yalnızca” meşru amaç testinden hareketle AİHS madde 8-11'in ihlal edildiğine hükmettiği tek bir kararının bulunmadığını belirtmektedir: Peter Kempees, “Legitimate Aims’ in the Case-Law of the European Court of Human Rights”, in Mahoney P and Ryssdal R (eds), *Protecting Human Rights: The European Perspective Studies in Memory of Rolv Ryssdal*, Carl Heymanns (2000): 659.

³⁴ D.J. Harris, M.O'boyle, E.P. Bates, C.M. Buckley. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, (Ankara: Avrupa Konseyi, 2013), 353.

leri, keyfi/subjektif değil, meşru/objektif amaçlar gütmelidir. Öyleyse meşru amaç ve keyfilik, birinin varlığının, bir diğerini dışladığı iki hâldir. Meşru keyfilik, oksimoron bir ifadedir. Keyfilik, kamu hukukunda yeri olmayan, özel hayata özgü bir hâldir.

Hukuk devletinde devlet, kişilere birbirine bağlı iki yarar sağlar: Keyfi olmayan yönetim ve hukuki güvenlik³⁵. Anılan iki güvence, hayat akışını kendi uygun gördüğü şekilde sürdürmek için kişilere, belirsizlik/kaygı atmosferinden uzak ve keyfi devlet müdahalesinden korunmuş³⁶ güvenli alanlar sağlar. Bireysel başvurularda, yasaların (potansiyel mağduriyet)³⁷ ve/veya yasalara dayanan idari işlem ve eylemlerin yahut yargı kararlarının kendisinin (doğrudan ve dolaylı mağduriyet)³⁸ keyfi olup olmadığına yönelik incelemede, yerindelik denetimi alınana girmeden örtülü bir meşru amaç denetimi yapılmakta; bu noktada “yasal dayanak” denetimi ile meşru amaç denetimi iç içe geçmektedir³⁹. Diğer yandan bu gibi hallerde AİHM, önündeki davayı, AİHS m. 18’de düzenlenen “Anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörüldükleri amaç dışında uygulanamaz.” kapsamında da değerlendirebilmektedir⁴⁰.

Keza meşru amaç, ölçülülük denetiminin de ön meselesidir. Meşru amaç denetimine kıyasla, daha güçlü icra edilen ölçülülük denetiminde, müdahalenin amacı ile sonucu arasındaki ilişki, *elverişlilik*, *gereklilik* ve *orantılılık* bağlamları içinde tartışılmaktadır. *Elverişlilik* incelemesinde müdahalenin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olup olmadığına bakılır; müdahalenin ulaşılmak istenen amaca hiçbir katkısı yoksa, amaca ulaşmayı zorlaştırıyorsa⁴¹ müdahale ölçüsüzdür. *Gereklilik* incelemesinde müdahalenin, ulaşılmak istenen amaç bakımında zorunlu olup olmadığına bakılır; aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılabilmesi mümkünse⁴² müdahale ölçüsüzdür. *Orantılılık* incelemesinde

³⁵ Demokratik hukuk devleti olmak, keyfiliği engellemeyi ve hukuki güvenliği sağlamayı gerektirir. Ömer Keskinsoy, *Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku*, 9. Bası, (Ankara: Monopol, 2024), 224.

³⁶ Mustafa Erdoğan, *Özgürlük Hukuk ve Demokrasi*, (Ankara: Siyasal, 2018), 28.

³⁷ Kabul edilebilirlik -kişi bakımından (ratione personae) bağdaşmazlık- incelemesinde, potansiyel mağduriyet bağlamında başvuranın “mağdur statüsünü” Anayasa Mahkemesi kabul etmezken, AİHM kabul etmektedir.

³⁸ Doğrudan mağduriyette başvuran, iddia ettiği ihlalden doğrudan etkilenmekte; doğrudan mağdurun ölmesi halinde hak ihlali tespitindeki meşru menfaatini ispatlayan ölen kişinin yakınının başvurusu, dolaylı mağduriyet kapsamında kabul edilmektedir. Bkz. Hande Seher Demir, “AİHM’nin Yargı Yetkisine İlişkin Bir Kabul Edilebilirlik Kriteri: Başvuranın Mağdur Statüsü”, 2024, 9 *th International Aegean Congress on Social Sciences & Humanities*, (İzmir: Şubat 2024): 790-799.

³⁹ Ayrıntılı bir inceleme için bkz. Hande Seher Demir, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Hak İhlali Başvurularının Denetiminde Kullandığı “Yasal Dayanak” ve “Yasa Kalitesi” Ölçütü Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yasama Dergisi*, S. 47, (Ocak-Haziran 2023): 125-156.

⁴⁰ Yaşar Salihpaşaoğlu, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 164.

⁴¹ Yüksel Metin, *Ölçülülük İlkesi-Karşılaştırmalı Bir Anayasa Hukuk İncelemesi*, (Ankara: Seçkin, 2002), 26.

⁴² Fazıl Sağlam, *Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması ve Özü* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1982), 115.

“amaç” ile “müdahale” karşılıklı olarak tartılır⁴³; müdahalenin getirdiği yük, amaca ulaşılarak elde edilecek yarara kıyasla çok ağır basıyorsa, müdahale ölçüsüzdür.

AİHM, yerindelik denetimiyle arasına önemli bir mesafe koymuştur; elverişlilik ve gerekliliği denetiminden kaçınmakta, ölçülülük denetimini orantılılık alt ölçütüyle yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi ise her üç alt ölçütü de kullanarak daha aktif bir denetim icra edebilmektedir. Üstelik AİHM, Avrupa için ancak *as-gari* bir temel hak standardı (AİHS madde 53) oluştururken; ulusal mahkemeler AİHM’ye kıyasla daha özgüvenli⁴⁴, otorite karşısında özgürlüğü daha güçlü koruyan kararlar verebilir.

Sonuç itibarıyla, genelde meşru amaç ve özelde kamu yararı denetiminin, “yasal dayanak” denetimi ile iç içe geçtiğini; ölçülülük denetiminin başlangıç noktası/ön meselesi, temel unsuru olduğunu vurgulamak gerekir⁴⁵. Tek başına güçsüz fakat diğer denetim pratikleri bağlamı içinde güçlü bir değere sahiptir.

II. İÇTİHADI YAKLAŞIM: TEMEL HAKLARA/MÜLKİYET HAKKINA MÜDAHALELERDE AİHM’NİN UYGULADIĞI MEŞRU AMAÇ DENETİMİ

AİHM, şikâyet konusu müdahalelerin esas incelemesini *sırasıyla* üç basamaklı bir denetimle⁴⁶ icra etmektedir: (1) Yasal dayanak (2) Meşru amaç (3) Ölçülülük

Meşru amaç testinde AİHM özetle şu sorunun cevabını arar: Mülkiyet hakkına müdahale, meşru bir amaca ulaşmak için mi yapılmıştır? AİHM, meşru amaç testine dair yaklaşımını berrak ifadelerle L.B. v Hungary⁴⁷ kararında özetlemiştir. L.B. v Hungary kararı, *Key Case* niteliğinde tasnif edilmiş önem derecesi yüksek bir Büyük Daire kararıdır. Mart 2023 tarihli olması yönünden güncel bir karardır:

- AİHM, meşru amaç meselesini oldukça özet bir şekilde⁴⁸ ele alacağını belirtmiştir.

⁴³ Sağlam, *Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması ve Öz*, 116.

⁴⁴ “AYM, takdir marjı doktrininin sorunlu yorumuna karşı pozisyon alarak, başta bu doktrinin önemli bir unsuru sayılan orantılılık ilkesi olmak üzere 13’üncü maddedeki kriterleri etkili biçimde kullanabilmeli; Strazburg’un yukarıda anlatılan özgün tereddütlerinden kendini arındırarak, özgüvenle hak ve özgürlüklerin lehine bir değerlendirmeye gitmelidir.” Tolga Şirin, “Takdir Marjı Doktrini ve Türkiye Anayasa Mahkemesi Açısından Anlamı”, *Anayasa Hukuku Dergisi* 2, S. 4 (2013): 359, 395, Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://anayasadergisi.org/wp-content/uploads/2020.05.%C5%9Eirin-2-AYHD-4.pdf>.

⁴⁵ Richard Gordon, “Legitimate Aim: A Dimly Lit Road”, *European Human Rights Law Review* 7, S. 4 (2002): 421-427.

⁴⁶ Ayrıntılı bir inceleme için bkz Mehmet Alp Didinmez, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Üç Aşamalı Testi”, *Kırıkkale Hukuk Mecmuası* 1, S. 1 (2021): 149-174.

⁴⁷ L.B. v Hungary Başvuru No: 36345/16 ([GC], 09.03.2023) p109.

⁴⁸ Bkz Leyla Şahin v Türkiye Başvuru No: 44774/98 ([GC], 10.11.2005) p99, Merabishvili v Georgia Başvuru No: 72508/13 ([GC], 28.11.2017) p297.

- Her ne kadar Sözleşme'deki maddelerde belirtilen meşru amaçlar kapsamlı da olsa, esasında bunlar geniş ve esnek yorumlanmıştır.
- Mahkeme'nin incelemesinin odak noktası şudur: Yapılan müdahale (1) haklı (justified) mıdır, (2) gerekli (necessary) midir? Yani müdahale keyfi/öngörülemez midir yoksa dayanaklı mıdır; ölçüsüz müdür yoksa orantılı mıdır?

AİHM, devletlerin "takdir yetkisi" ile ilgili önemli ve sıklıkla referans gösterilen 1976 tarihli *Handyside v The United Kingdom* kararındaki ilkesini⁴⁹ ortaya koymasının ardından; bu ilke *Sporrong ve Lönnroth v Sweden* kararındaki görüşle⁵⁰ birlikte günümüze kadar gelmiş; mülkiyet hakkı özelinde de "*haklı gösterilebilir müdahale*" kavramının temelini oluşturmuştur⁵¹. Devletlerin özgürlükleri sınırlandırmada sahip olduğu sebep-konu-amaç ilişkisine yönelik hareket alanı, aynı zamanda AİHM denetiminin sınırıdır. AİHM'nin yaklaşımını şöyle özetlemek mümkündür: Açık bir keyfilik olmadıkça anılan ilişkiyi takdir edecek asıl özne egemen devletlerdir.

AİHM -kaba bir varsayım olarak- devletlere şöyle seslenir:

- *Müdahaleyi gerektirecek bir ihtiyaç sebebini -olgusal sebep- gördünüz, bu ihtiyacı karşılamak amacıyla -kamu yararı- haklara müdahale ettiniz. Sizler, ulusal makamlar olarak kendi toplumunuzun sosyal-ekonomik-siyasi meseleleri/ihtiyaçları hakkında doğrudan bilgi sahibisiniz, neyin kamu yararına olduğunu takdir etmekte uluslararası yargıca göre iyi konumdasınız. Ancak yapılan müdahalenin keyfi değil hukuki olduğuna -yasal sebep ve keyfilik- (birinci test: yasal dayanak) ve dahası gerekli olduğuna -amaç araç orantılılık ilişkisi- (üçüncü test: ölçülülük) beni ikna etmelisiniz⁵².*

AİHM'nin denetim pratiğinde, hak ve özgürlüklere keyfi müdahalelerde bulunan davalı devletlere, meşru amaç değil yasal dayanak testiyle ihlal kararları verildiği anlaşılmaktadır. Müdahalenin meşru bir amaçla yapılmadığına, kötü niyetli ve keyfi olduğuna kanaat getirdiği hallerde AİHM, davalı devletin işaret ettiği yasayı -yasal sebep- müdahalenin yasal dayanağı olarak kabul etmez; zira

⁴⁹ *Handyside v The United Kingdom* Başvuru No: 5493/72 (07.12.1976) p48: "...Mahkeme, Sözleşme tarafından oluşturulan koruma mekanizmasının, insan haklarını koruyan ulusal sistemlerin altında olduğuna dikkat çekmektedir. Sözleşme, içerdiği hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması görevini öncelikle her bir Sözleşmecî Devlete bırakmaktadır. ... Sözleşmecî Devletlere bir takdir payı bırakmaktadır. Bu yetki, hem ulusal yasa koyucuya ("kanunla öngörülmüş") hem de yürürlükteki kanunları yorumlamak ve uygulamakla görevlendirilen diğerlerinin yanı sıra yargı organlarına verilmektedir."

⁵⁰ *Sporrong and Lönnroth v Switzerland* Başvuru No: 7151/75 7152/75 (23.09.1982) p69-73.

⁵¹ Monica Carss-Frisk, *Mülkiyet Hakkı: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No.lu Protokolünün 1. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz İnsan Hakları El Kitabları No 4*. (Avrupa Konseyi), 44, Erişim Tarihi: Eylül 2024, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019114221mulkiyet_hakki.pdf.

⁵² Demir, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Hak İhlali Başvurularının Denetiminde Kullandığı "Yasal Dayanak" ve "Yasa Kalitesi" Ölçütü Üzerine Bir Değerlendirme": 148.

işaret edilen yasa, ulaşılmak istenen keyfi amaçlar için bir kukladır. Bu gibi hal-lerde yasal dayanak testi, meşru amaç testiyle iç içe geçmekte; meşru bir amaca dayanmayan keyfi müdahaleler hakkında ihlal kararı birinci basamak denetimde verilmekte; davalı devletin işaret ettiği meşru amaçlar *de jure* kabul edilmektedir, meşru amaç denetimi yapılmıyor görünse de *de facto* bu inceleme yasal dayanak denetimi içinde icra edilmektedir⁵³.

Davalı devletin meşru amaç savunması hiç yapmadığı durumlarda⁵⁴ dahi AİHM'nin, ihlal kararını meşru amaç testiyle vermediği, müdahalenin meşru amaca yöneldiğini varsaydığı gözlenmektedir. Brumarescu v Romania kararında Büyük Daire, davalı devletin başvuru konusu müdahaleye “*ilişkin herhangi bir gerekçe sunulmadığını gözlemle(miş)*” ve şöyle demiştir: “*ne Yüksek Adalet Divanı ne de Hükümet, mülkiyetten yoksun bırakmanın “kamu yararına” olduğunu gösteren maddi gerekçelerle, müdahaleyi meşrulaştırmaya çalıştı.*”⁵⁵ AİHM, yine de müdahalenin meşru amaca yöneldiğini varsaymış ihlal kararını ölçülülük testiyle vermiş ve şöyle demiştir:

“*Mahkeme ayrıca, başvuranın dört yıldan fazla bir süre boyunca mülkün gerçek değerini yansıtan bir tazminat ödenmeden mülkiyetinden mahrum bırakıldığını ve mülkiyeti geri alma çabalarının bugüne kadar başarısızlıkla sonuçlandığını kaydeder: ... müdahalenin kamu yararına olduğu varsayılrsa bile, Mahkeme, adil dengenin bozulduğunu ve başvuranın bireysel ve aşırı bir yük taşıdığını ve taşı-maya devam ettiğini tespit etmiştir. Dolayısıyla P1-I ihlal edilmiştir.*”⁵⁶

Ne AİHM kararlarında ne de Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan içtihat rehberlerinde⁵⁷/el kitaplarında⁵⁸ açıkça işaret edilmese de meşru amaç denetimin-

⁵³ Ayrıntılı bir inceleme için bkz. Demir, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Hak İhlali Başvurularının Denetiminde Kullandığı “Yasal Dayanak” ve “Yasa Kalitesi” Ölçütü Üzerine Bir Değerlendirme”: 125-156.

⁵⁴ “*Meşru amaç sorununa gelecek olursak, taraflarca bu hususta herhangi bir görüş bildirilmediği için Mahkeme, yerel mahkemelerin aşırı meblağların tahsili kavramına özgü genel ilkeleri hatırlattığını belirtmekle yetinmektedir. Bu nedenle, var olmayan bir temelde alınan veya varlığı sona eren mülkün Devlete iade edilmesinin kamu yararına olması nedeniyle müdahalenin meşru bir amaca hizmet ettiği kanaatindedir.*” Casarin v Italy Başvuru No: 4893/13 (11.02.2021) p55.

⁵⁵ Brumarescu v Romania Başvuru No: 28342/95 ([GC], 28.10.1999) p79.

⁵⁶ Brumarescu v Romania p80.

⁵⁷ İchtihat rehberinde, *Dudgeon v The United Kingdom*, *Norris v Ireland* ve *Modinos v Kıbrıs* kararlarında, yasal dayanak, meşru amaç ve ölçülülük testlerinin üçünün de sağlanmadığı ifade edilmiştir oysa anılan kararlarda, meşru amaç denetimi ya hiç yapılmamış yahut hükümetin işaret ettiği amaç doğrudan kabul görmüştür. Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İchtihatı Hakkında Rehber: LGBTİ’lerin Hakları*, (2022), 17, Erişim Tarihi: Kasım 2024, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_lgbti_rights_tur.

Dudgeon v The United Kingdom başvurusunda, hükümetin işaret ettiği “ahlakın korunması” ve “başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” olmak üzere iki meşru amaç da AİHM tarafından kabul görmüştür (p47). AİHM, ahlaki bir değer yargısına varmakla ilgilenmediğini belirtmiş (p54); ihlal kararını ölçülülük testiyle vermiştir (p60). *Dudgeon v The United Kingdom* Başvuru No: 7525/76 (22.10.1981).

Norris v Ireland kararında, AİHM, meşru amaç denetimi yapmamış, ihlal kararını ölçülülük testiyle vermiştir (p40). *Norris v Ireland* Başvuru No: 10581/83 (26.10.1988).

de üye devletlere *doğrudan yahut dolaylı* olarak tanınan çok geniş takdir alanı *âdeta mutlak* niteliktedir. Hangi önlemlerin kamu yararına olduğuna karar verecek olan esasen ulusal makamlardır ve bu alandaki kararlar, Sözleşme'nin, sözleşmecî devletlerin yetkisi dahilinde bıraktığı siyasi, ekonomik ve sosyal sorunların değerlendirilmesini içerecektir⁵⁹.

AİHM, 1959-2022 tarihleri arasında mülkiyet hakkına (P-1-1-1 ve P-1-1-2) yönelik 3.810 ihlal kararı⁶⁰ vermiştir. Bu kararlarda AİHM, -birkaç istisna dışında- davalı devletin ileri sürdüğü meşru amaç savunmasını muhakeme etmeksizin kabul etmiştir. Bazı istisnai kararlarda AİHM işaret edilen meşru amacı muhakeme etmiş, meşru amaca yönelik kuşkularını yahut olumsuz kanaatlerini belirtmiş ancak ihlal kararını meşru amaç değil yasal dayanak yahut ölçülülük testinden hareketle vermiştir. Daha da istisnai hallerde ise AİHM, *müdahalenin meşru amaca yönelmediğini* belirterek, ihlal kararını bu test üzerine inşa etmiştir.

Meşru amaç denetimine dair yapılan kavramsal-istatistiksel çalışmalarda⁶¹, Mahkeme'nin 2021 yılına kadar -yaklaşık altmış yılda- verdiği 15.000'den fazla ihlal kararından 111 tanesinde meşru amaç ihlali tespit edildiği belirtilmiştir⁶²; %0,7'nin etkileyici bir oran olmadığı açıktır. Diğer yandan anılan 111 karar incelendiğinde, bu kararların ekseriyetinde AİHM'nin meşru amaca dair kuşku ve

Modinos v Kıbrıs davasında, ne hükümet meşru amaç savunması yapmış ne de AİHM meşru amaç denetimi yapmıştır: "25.Hükümet, iddiasını, başvuranın haklarına herhangi bir müdahale olmadığını ileri sürmekle sınırlamış ve ihtilaf konusu yasal hükümler için madde 8/2 kapsamında bir haklı gerekçenin mevcut olduğunu iddia etmeye çalışmamıştır. Bu ikrar ışığında ve Mahkeme'nin içtihatları dikkate alındığında, bu sorunun yeniden incelenmesine gerek yoktur.". *Modinos v Kıbrıs* Başvuru No: 15070/89 (22.04.1993).

⁵⁸ Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitabında, *Smith and Grady kararında* hükümetin işaret ettiği amaçların AİHM tarafından kabul edilmediği belirtilmiştir: "İngiliz silahlı kuvvetlerindeki homoseksüel personele olumsuz davranışta bulunulması ile ilgili olan *Smith and Grady* davasındaki gerekçe kabul görmemiştir." Ivana Roagna, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkının Korunması: Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları*, 1. Bası, (Avrupa Konseyi, 2012), 42, Erişim Tarihi: Ekim 2024, <https://rm.coe.int/16806f15ae>.

Oysa anılan kararda tek paragraflık meşru amaç başlığında AİHM, hükümetin işaret ettiği meşru amacı doğrudan kabul etmiş, ihlal kararını ölçülülük testiyle vermiştir: "74...Mahkeme, sonuçta ortaya çıkan müdahalelerin "ulusal güvenliğin çıkarları" ve "düzensizliğin önlenmesi" meşru amaçlarını izlediğinin söylenebileceği kanaatindedir. Mahkeme ... meşru bir amaç izleyip izlemeye karar vermeyi gerekli bulmamaktadır." *Smith and Grady v The United Kingdom* Başvuru No: 33985/96 33986/96 (27.09.1999) p94, 105.

⁵⁹ *Sir William Lithgow and Others v The United Kingdom* Başvuru No: 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81, 9405/81 (07.03.1984) p372.

⁶⁰ ECtHR, *Violations by Article and by State 1959-2022*, Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://www.echr.coe.int/statistical-reports>.

⁶¹ Necdet Umut Orcan, "Legitimate Aims, Illegitimate Aims and the E.Ct.HR: Changing Attitudes and Selective Strictness", *University of Bologna Law Review* 7, S. 1 (2022): 7-40.

Necdet Umut Orcan, *The Legitimate Aim Test in the Case-Law of the European Court of Human Rights*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

⁶² Orcan, *Legitimate Aims, Illegitimate Aims*, s. 14.

eleştirilerini belirttiği görülmekte, ihlal kararlarını yasal dayanak yahut ölçülülük testiyle verme eğilimini sürdürdüğü anlaşılmaktadır⁶³.

Öyleyse AİHM, genelde AİHS kapsamında korunan temel haklara ve daha özelde ise mülkiyet hakkına müdahalelerinde:

- (1) Kural olarak meşru amaç denetimi yapmamakta, üye devletlere adeta mutlak bir takdir alanı tanımaktadır;
- (2) İstisnen meşru amaca yönelik olumsuz kanaatini belirtmekte fakat ihlal kararını meşru amaç değil, yasal dayanak veya ölçülülük testleriyle vermektedir.
- (3) Daha da istisnai hallerde AİHM, ihlal kararını doğrudan meşru amaç testiyle vermektedir.

İşaret edilen kural ve istisnalar ilerleyen başlıklarda incelenecektir.

III. KURAL: MEŞRU AMACI BELİRLEMEKTE ADETA MUTLAK TAKDİR ALANI

AİHM, mülkiyet hakkına dair kararlarında “kamu yararı/genel yarar” kavramını tanımlamamış; kaba bir varsayım olarak, taraf devletlerin yaptığı müdahale ile kamu yararını sağlamayı amaçladığını kabul etmiş; devletlere, kamu yararını belirlemede adeta mutlak, sınırlandırma araçlarını seçmekte ise kuvvetli⁶⁴ takdir marjı tanımıştır. AİHM, taraf devletlerin, kamu yararını sağlama amacıyla mülkiyet hakkına müdahale ettiği ve bu amaca yönelik elverişli ve gerekli araçları seçtiği varsayımından hareketle; denetimini, ölçülülük ölçütlerinden (elverişlilik, gereklilik, orantılılık) orantılılık alt ölçütüne hasretme eğilimindedir.

Kural olarak, mülkiyet hakkına müdahale, makul bir temelden açıkça yoksun olmadıkça AİHM, neyin kamu yararına olduğu konusundaki ulusal makamların yaklaşımını-kararlarını muhakeme etmeksizin kabul etmektedir⁶⁵.

AİHM, vergi uyuşmazlıklarına ilişkin kırk yılı aşkın süredir oluşturduğu ve tutarlılıkla sürdürdüğü içtihatlarında, meşru amaç açısından taraf devletlerin dayandığı kamu yararının varlığını denetlememekte, devletlere meşru amaç konusunda adeta mutlak bir takdir alanı tanımaktadır⁶⁶.

⁶³ İlgili çalışmada AİHS P1-1 kapsamında meşru amaç ihlaline işaret edilen yirmi karar incelendiğinde; bunlardan Tkachev v Russia Başvuru No: 35430/05 (14.02.2012), Karabet and Others v Ukraine Başvuru No: 38906/07 52025/07 (17.01.2013), Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye Başvuru No: 19965/06 (16.04.2019) kararlarının doğrudan meşru amaç testine dayandığı görülmektedir.

⁶⁴ Haydar Burak Gemalmaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı*, 2. Bası, (İstanbul: Beta, 2017), s. 522-530.

⁶⁵ Aida Grgić, Zvonimir Mataga, Matija Longar ve Ana Vilfan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkı: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap*, Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları Numara 10, 1. Bası, (Avrupa Konseyi, 2007), 15. Erişim Tarihi: Temmuz 2024, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3605/aihs-kapsamindamulkiyethakki.pdf>.

⁶⁶ Travers and Others v Italy Başvuru No: 15117/89 (16.01.1995) p11; WASA Ömsesidigt, Försäkringsbolaget Valands Pensionsstiftelse, a Group of Approximately 15000 Individuals/ Swe-

1986 tarihli kararında AİHM, İsveç'te şirketlere kâr payı vergisi getirilmesinin ve bu şirketlerin ek emeklilik ödemesinin arttırılmasının mülkiyet hakkı ihlali olduğu iddiasını incelemiştir⁶⁷. AİHM'ye göre, ek vergilerin amacına yönelik hükümetin savunması doğru olabilir yahut olmayabilir (*It may be true*), bu husus Komisyonun denetim alanı dışındadır. Komisyona göre bu tür politikaların adilliği konusunda görüşler açıkça farklılık gösterse de vergilendirme politikası hükümetin takdir alanındadır⁶⁸.

Benzer bir karar olan *Travers and Others v Italy* başvurusunda, vergilendirme ve katkı paylarının mülkiyet hakkıyla ilişkisi incelenmiş, üye devletlerin bu alanda geniş bir takdir alanına sahip olduğunu belirten⁶⁹ AİHM, başvuruyu ölçülülük testiyle denetlemiştir.

Hentrich v France başvurusuna konu olayda, başvuran bir arazi satın almış, satışın ardından vergi denetçisi, satış sözleşmesinde beyan edilen satış bedelini çok düşük bularak ön alım hakkını hazine yararına ve tüm etkileriyle birlikte kullanmıştır. Başvurana göre ön alım, fiilî ve haksız bir kamulaştırmadır. Fransa, somut olaydaki kamu yararının vergi kaçakçılığının önlenmesi olduğunu ileri sürmüştür. AİHM'ye göre kamu yararı kavramı geniş kapsamlıdır; devletler, mali politikalarını oluşturmak konusunda takdir alanına sahiptir. AİHM'nin ön alım uygulamasının, emlak piyasasını düzenlemek için meşru olup olmadığına karar vermesi gerekmez⁷⁰. AİHM başvuruyu meşru amaç yönünden muhakeme etmemiş; yasal dayanak ve ölçülülük yönleriyle incelediği müdahaleyi *orantısız* bularak ihlal karar vermiştir.

AİHM, 1959-2025 tarihleri arasında mülkiyet hakkına yönelik verdiği yüzlerce kararda -6 istisna dışında- davalı devletin ileri sürdüğü meşru amaç savunmasını kabul etmiştir. Daha da ileri giderek davalı devletin meşru amaca dair

den Başvuru No: 13013/87 (14.12.1888) p186; *Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH v The Netherlands* Başvuru No: 15375/89 (23.02.1995) p60.

⁶⁷ *Company S. and T. v Sweden* Başvuru No: 11189/84 (11.12.1986).

⁶⁸ "The Commission cannot find that these obligations affect the applicant's guarantee of ownership or interfere with its financial situation to such an extent that this could be considered disproportionate or an abuse of the Contracting Party's right under P1-1. It may be true that the aim of these transactions includes the creation of a different policy in the economic field. However, although opinions evidently differ as to the fairness of such policy the Commission considers that it was one which the Government were entitled to pursue." *Company S. and T. v Sweden* Başvuru No: 11189/84 (11.12.1986).

⁶⁹ "The Commission further recalls that it is in the first instance for the national authorities to decide on the type of tax or contributions they wish to levy. Decisions in this area normally involve, in addition, an assessment of political, economic and social problems which the Convention leaves to the competence of the member States, for the domestic authorities are clearly better placed than the Commission to assess such problems. The member States therefore have a **wide margin of appreciation** in this area." *Travers and Others v Italy* Başvuru No: 15117/89 (16.01.1995) p11.

⁷⁰ "The Court reiterates that the notion of "public interest" is necessarily extensive and that States have a certain margin of appreciation to frame and organise their fiscal policies and make arrangements." *Hentrich v France* Başvuru No: 13616/88 (22.09.1994) p39.

savunma yapmadığı hallerde müdahalenin meşru bir amaca yöneldiğini varsaymıştır. Anılan yüzlerce kararı bu başlık altında incelemek makale hacmini fevkalade genişletir. V. Başlıkta incelenmiş 6 adet karar dışında, kaynakçada yer alan kararların tamamı AİHM'nin meşru amaç denetimi yapmadığı kararlardır.

Bazı istisnai hallerde AİHM işaret edilen meşru amacı muhakeme etmiş, meşru amaca yönelik kuşkularını yahut olumsuz kanaatlerini belirtmiş fakat ihlal kararını meşru amaç değil yasal dayanak yahut ölçülülük testiyle vermiştir.

IV. İSTİSNA: MEŞRU AMAÇ DENETİMİNDE KUŞKUCU VE ELEŞTİREL YAKLAŞIM

AİHM'nin meşru amaca yönelik kuşkusunu yahut olumsuz kanaatlerini belirttiği 16 adet karara rastlanmıştır. Ancak bu kararlarda AİHM, meşru amaç ihlali tespit etmemiş, ihlal kararlarını diğer testlerle vermiştir. AİHM'in konuya yaklaşımını açıkça ortaya koymak amacıyla anılan 16 karar, kronolojik sırayla alt başlıklarda özetlenmiştir.

A. THE FORMER KING OF GREECE AND OTHERS V GREECE

The Former King of Greece and Others v Greece⁷¹ kararı AİHM'nin meşru amaç eleştirisi yaptığı ilk karardır. Büyük Daire, müdahalede kamu yararı şüphesini belirtmiş ancak ölçülülük testiyle ihlal kararı vermiştir.

Kraliyet ailesine mensup başvuranlar, 1994 yılında yürürlüğe giren bir kanunla, taşınır ve taşınmaz mallarının tazminat ödenmeksizin kamulaştırılmasından şikayetçi olmuştur.

Meşru amaç savunmasında devlet, uyumsuzluk konusu arazilerde bulunan ormanlar ve arkeolojik alanların korunmasındaki meşru yarara ek olarak, devletin anayasal statüsünün cumhuriyet olarak korunmasındaki kamu yararına işaret etmiştir, dahası kanunun ancak 1994'te çıkarılmış olmasının sebebi karmaşık hukuki-siyasi sorunların çözümünün uzun zamana yayılmasıdır⁷².

AİHM, ormanların ve arkeolojik alanların korunması iddiasını destekleyecek delil sunulmadığını kaydetmiştir. Diğer yandan, AİHM'ye göre monarşiden cumhuriyete anayasal geçişin 1975'te, uyumsuzluk konusu yasanın kabulünden neredeyse yirmi yıl önce gerçekleşmiş olması, *önlemlerin nedenlerine ilişkin bazı şüpheler uyandırabilirse de* bu durum, ilgili yasanın amacının “kamu yararı” olmadığı sonucuna ulaştırmak için yeterli değildir⁷³.

⁷¹ The Former King of Greece and Others v Greece Başvuru No: 25701/94 ([GC], 23.11.2000). Çeviren: Ditar Kabashi, “Eski Yunanistan Kralı ve Diğerleri v. Yunanistan Davası / Case of the Former King of Greece and Others v. Greece”, *AndHD* 9, S. 1 (Ocak 2023): 181-202. Erişim Tarihi: Temmuz 2024, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/andhd/issue/75656/1126969>.

⁷² The Former King of Greece and Others v Greece p84.

⁷³ The Former King of Greece and Others v Greece p88.

AİHM'ye göre, ulusal makamlar kendi toplumu ve toplumun ihtiyaçları hakkında doğrudan bilgi sahibi olduğundan, neyin “kamu yararına” olduğunu takdir etmede uluslararası yargıca göre iyi konumdadır; mülkiyetten yoksun bırakma önlemlerini gerektiren kamusal sorunların mevcudiyetine ilişkin ilk değerlendirmeyi yapmak, ulusal makamların işidir. “Kamu yararı” kavramı geniş bir içeriğe sahiptir ve kamulaştırma kararı siyasi, ekonomik ve sosyal meselelerin bir bütün olarak değerlendirilmesini içerir. Sosyal ve ekonomik politikaların uygulanmasında yasamanın sahip olduğu takdir alanının genişliğine dikkat çeken Mahkeme, makul temelden açıkça yoksun olmadıkça neyin “kamu yararına” olduğuna dair yasamanın değerlendirmesine saygı duyacağını belirtmiştir⁷⁴.

Ölçülülük denetimine geçen AİHM, başvuruların mülklerine mukabil tazminat ödenmediğini, mülkiyetin korunması ile kamu yararı arasındaki adil denge bozulduğunu belirterek, AİHS P1-1'in ihlal edildiğine hükmetmiştir.

B. BRONIEWSKI V POLAND

Broniowski v Poland kararında “meşru amaç” başlığı altında AİHM, Polonya'nın son yıllarda yaşadığı siyasi, ekonomik ve sosyal geçiş sırasında, toplumun genel yararı doğrultusunda önlemler almasının⁷⁵ meşru olduğunu belirtmiştir⁷⁶.

Ardından ölçülülük denetimine geçen AİHM, devletin kendinden beklenen işlevleri yerine getirmediğine dair üstü kapalı -kamu yararı- eleştirilerini şöyle ifade etmiştir:

“Mevcut dava bağlamında, kanunun lafzı ile başvuranın mülkiyet hakkını etkili şekilde kullanmasına engel olan Devlet tarafından yürütülen uygulama arasındaki uyumsuzluğu ortadan kaldırmak Polonyalı yetkililerin görevidir. ... Bu önemli bir kamu ve genel yarar meselesiydi ... Uzun yıllar boyunca tekrarlanan gecikmeler ve engellemeler sonucunda başvuranın kendisini içinde bulduğu belirsizlik durumu, genel yararını ilgilendiren bir meselenin söz konusu olduğu durumlarda, devletin zamanında uygun ve tutarlı şekilde hareket etme göreviyle bağdaşmıyordu.”⁷⁷

AİHM, kamu yararına yönelik eleştirilerini belirtmiş fakat ihlal kararını açıkça ölçülülük testiyle vermiş, başvuranın, izlenen meşru amaca kıyasla aşırı bir yüke maruz kaldığını belirtmiştir⁷⁸.

⁷⁴ The Former King of Greece and Others v Greece p87.

⁷⁵ Devlet, yerel özyönetim sistemini yeniden tesis etmek, tarım sistemini yeniden yapılandırmak ve askeri kurumların modernizasyonu için mali kaynak yaratmak amacıyla mülkiyet hakkına müdahale ettiğini ifade etmiştir.

⁷⁶ Broniowski v Poland Başvuru No: 31443/96 ([GC], 22.06.2004) p158.

⁷⁷ Broniowski v Poland p184-85.

⁷⁸ Broniowski v Poland p187.

C. TULESHOV AND OTHERS V RUSSIA

Tuleshov and Others v Russia kararında AİHM, meşru amaca yönelik olumsuz kanaatini⁷⁹ açıkça belirtmekle beraber, antinomik bir yaklaşımla müdahalede kamu yararının gözetildiğini kabul etmiştir. AİHM, mülkiyet hakkına “iç hukukta ‘yasal’ ve ‘kamu yararı’ gözetilerek müdahale edildiğini kabul etmektedir. Bu nedenle, bu tedbirin, ... meşru amaçla orantılı olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir.”⁸⁰.

AİHM, yeterli tazminatın ödenmemesi sebebiyle, kamu yararı ile başvuruların mülkiyet hakları arasındaki adil dengenin bozulduğuna dikkat çekerek, ihlal kararını ölçülülük testiyle vermiştir⁸¹.

D. TSONKOVI V BULGARIA

Tsonkovi v Bulgaria kararında AİHM, meşru amaç denetiminde şu ifadeleri kullanmıştır:

“müdahalenin, söz konusu mevzuatın izlediği meşru amaçlar kapsamına girdiği söylenemez”⁸².

AİHM, kamu yararına yönelik eleştirilerini belirtmiş fakat ihlal kararını açıkça ölçülülük testiyle vermiştir. AİHM, ihlalin, başvurulara adil bir tazminat ödenmesinden kaynaklandığını belirterek⁸³, kararını ölçülülük testiyle vermiştir.

E. MEGADAT.COM SRL V THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Megadat.com SRL v The Republic of Moldova kararında⁸⁴ AİHM, başvuran şirketin ruhsatının iptal edilmesini eleştirmiştir:

“Yargulamaların keyfiliği, başvuran şirkete yönelik ayrımcı muamele ve kendisine uygulanan orantısız derecede sert tedbir, Mahkeme’nin, yetkililerin başvuran şirketin ruhsatını iptal ederken herhangi bir gerçek ve tutarlı politika mülahazalarını takip ettiklerinin gösterilmediği sonucuna varmasına yol açmıştır. Devlete tanınan takdir yetkisine rağmen, mevcut davada adil bir denge korunmamış ve P1-1’i ihlal edilerek, başvuran şirketin bireysel ve aşırı bir yük üstlenmesi gerekmiştir.”⁸⁵

⁷⁹ “Sonuç olarak, başvuruların, 9 Ağustos 2000 tarihli bilirkişi değerlendirmesine göre ilgili dönemde maliyeti 245.000 RUR olan ev için tazminat olarak yalnızca 89.522 RUR aldıkları anlaşılmaktadır. Mahkeme, mevcut davalarda tam piyasa değerinden daha azının geri ödenmesini gerektirecek meşru “kamu yararı” hedeflerinin bulunmadığını belirtmektedir.” Tuleshov and Others v Russia Başvuru No: 32718/02 (24.05.2007) p47.

⁸⁰ Tuleshov and Others v Russia p41.

⁸¹ Tuleshov and Others v Russia p48.

⁸² Tsonkovi v Bulgaria Başvuru No: 27213/04 (02.07.2007) p26.

⁸³ “mevcut davada başvuranlar dairelerinin piyasa değerini alamamışlardır ve Hükümet bu tazminatın yeterli açıklık ve kesinlikte kendilerine temin edildiğini göstermemiştir.” Tsonkovi v Bulgaria p27-29. Aynı yönde bkz Georgieva and Mukareva v Bulgaria Başvuru No: 3413/05 (02.09.2010) p38-40.

⁸⁴ Megadat.com SRL v The Republic of Moldova Başvuru No: 21151/04 (08.04.2008).

⁸⁵ Megadat.com SRL v The Republic of Moldova p79.

AIHM meşru amaç ve keyfilik kuşkularını belirtmiş fakat ihlal kararını ölçülülük testiyle vermiştir.

F. STOYCHEVA V BULGARIA

Stoycheva v Bulgaria kararında⁸⁶ AIHM, ulusal mahkemenin başvuran lehine verdiği kararın uygulanmamış olduğunu tespit etmiş, ihlal kararını bu tespit üzerine kurmuştur. Genel içtihadında AIHM, ulusal yargı kararlarının uygulanmadığı yahut etkisiz olduğu⁸⁷ başvurularda, birinci basamak denetimle hak ihlali-ne karar vermektedir⁸⁸. Stoycheva v Bulgaria kararında da AIHM, aynı yaklaşımı benimsemiş ve eklemiştir: Ulusal mahkeme kararının icrasındaki gecikmenin *yasal dayanağı bulunmadığından* ve hükümetin Mahkeme önünde *meşru bir amaca ulaşmada haklı bir gerekçe olduğunu göstermediğinden*, müdahale haksızdır⁸⁹, P1-1 ihlal edilmiştir⁹⁰. Anılan ifadede AIHM meşru amacı muhakeme etmiştir; bu muhakeme ulusal mahkeme kararının icrasındaki gecikmenin haklı gerekçesi olmadığını tespitiye yöneliktir. AIHM meşru amaç eleştirisi yapmakta fakat kararını -yerleşik içtihadına sadık kalarak- yasal dayanak testiyle vermektedir.

AIHM'nin başkaca bir karar vermesi söz konusu değildir, zira davalı devlet müdahalesinin haklılığına yönelik ne yasal bir dayanağa ne de meşru amaca işaret etmiştir. Davalı devlet müdahalenin varlığını kabul etmiş, sorunun karmaşıklığını gerekçe göstererek zamana ihtiyaç duyulmasının normal olduğunu öne sürmüştür⁹¹.

Mahkeme, yukarıdakiler göz önünde bulundurulduğunda, 1997 tarihli kararın icrasındaki gecikmenin yetkililere atfedilebilir olduğunu ve başvuranın mal ve mülkünden huzur içinde yararlanma hakkına bir müdahale teşkil ettiğini, bunun da haklı olmadığını belirtmiştir. Mahkeme, hükümetin meşru amaca ulaşmada haklı gerekçe göstermediğini tespit etmekle yetinmiş, bu bağlamda eleştirel bir yaklaşım benimsemiş fakat kararını doğrudan müdahalenin yasal dayanağının

⁸⁶ Stoycheva v Bulgaria Başvuru No: 43590/04 (19.07.2011).

⁸⁷ Yel and Others v Türkiye Başvuru No: 28241/18 (13.07.2021) p99: "*Mahkeme, ... mahkeme kararlarının somut etkilerinin bulunmadığını göz önünde bulundurarak, başvuranlar tarafından maruz kalınan mülkiyetten yoksun bırakmanın yasal dayanak gerekliliğini karşılamadığı kanaatine varmaktadır.*"

⁸⁸ AIHM'nin anılan yaklaşımı yerleşik/kökleşmiş bir içtihatır. Örnekler için bkz: Religious Community of Jehovah's Witnesses of Kryvyi Rih's Ternivsky District v Ukraine Başvuru No: 21477/10 (03.09.2019) p70 (başvuruya konu olayda, ulusal mahkeme, müdahalenin hukuka aykırılığına karar vermiş, anılan karar idare tarafından uygulanmamıştır (p67-68). AIHM, ulusal mahkemenin kararını "*sorgulamak için herhangi bir neden görmeyerek, müdahalenin yasaya uygun olmadığı sonucuna*" varmıştır.) Aynı yönde: Maria Mihalache v Romania Başvuru No: 68851/16 (30.06.2020) p72; Stoyanov and Tabakov v Bulgaria Başvuru No: 64387/14 (07.12.2021) p51.

⁸⁹ Stoycheva v Bulgaria p59.

⁹⁰ Stoycheva v Bulgaria p60.

⁹¹ Stoycheva v Bulgaria p45.

bulunmamasından hareketle vermiştir. Stoycheva v Bulgaria kararı, davalı devletin müdahaleyi kabul ettiği, savunma yapmadığı, dolayısıyla AİHM'nin malumu ilan ettiği bir karardır.

G. VASSALLO V MALTA

Vassallo v Malta başvurusunda, şikâyetle konu kamulaştırma kararının üzerinden somut bir kullanım olmaksızın yirmi sekiz yıl geçmiştir. AİHM'ye göre “*Mahkeme, belirli büyüklükteki projelerin üstlenilmesi sırasında belirli bir gecikmenin meydana gelebileceğini kabul etmekle birlikte, planların somutlaştırılmasında yaklaşık otuz yıllık bir gecikmeyi makul olarak değerlendiremez. Mevcut davada Hükümet, bu gecikmeyi haklı çıkarabilecek başka bir iddia ileri sürmemiştir; sonuç olarak, gecikmenin kendisinin herhangi bir kamu yararına dayandığı söylenemez.*”⁹².

AİHM, gecikmenin “*kamu yararı gerekliliği açısından bir sorun yarattığını*”⁹³ belirterek eleştirel bir yaklaşım benimsemiş fakat ihlal kararını doğrudan ölçülülük testiyle vermiştir. Mahkeme, başvuranın mülkün kamulaştırılmasının üzerinden otuz yedi yıl geçtiğini, bugüne kadar herhangi bir tazminat almadığı dolayısıyla gerekli adil dengenin kurulmadığını ifade etmiş, müdahalenin ölçülü olmamasından hareketle ihlal kararı vermiştir⁹⁴.

H. DIMITROVI V BULGARIA

Dimitrovi v Bulgaria kararında⁹⁵ AİHM, ihlal kararında yasal dayanak testini kullanmıştır. Mülkiyet hakkına müdahalenin, P1-1-1 bağlamında “yasal” olması Mahkeme’yi bu hükmün ihlali sonucuna götürmek için yeterlidir⁹⁶.

Birinci basamak denetimde ihlal tespit eden AİHM kural olarak diğer testleri uygulamamaktadır; ancak bu kararında AİHM meşru amaca yönelik gözlemlerini belirtmek istediğini açıkça ifade etmiş ve şöyle demiştir:

“*Mahkeme aşağıdaki gözlemleri de yapmak istemektedir. P1-1’de korunan hakların kullanılmasına yönelik herhangi bir müdahale aynı zamanda meşru bir amaç gütmelidir; çünkü bu hükmün doğasında bulunan “adil denge” ilkesi, toplumun genel yararının varlığını varsaymaktadır. Ancak ... Mahkeme, mevcut davada uygulanabilir mevzuatın izlediği meşru bir amacı algılamamaktadır.*”⁹⁷.

⁹² Vassallo v Malta Başvuru No: 57862/09 (11.10.2011) p42.

⁹³ Vassallo v Malta p43.

⁹⁴ “44. Bunu söyledikten sonra Mahkeme aynı zamanda tedbirin ölçülülüğe da bakacaktır. ... 48. Sonuç olarak, arazinin yirmi sekiz yıl boyunca kullanılmadan kaldığı ve başvuranın mülkün kamulaştırılmasından otuz yedi yıl sonra bugüne kadar herhangi bir tazminat almadığı dikkate alındığında Mahkeme, gerekli dengenin kurulmadığı kanaatinde dir.” Vassallo v Malta p44, 48.

⁹⁵ Dimitrovi v Bulgaria Başvuru No: 12655/09 (03.03.2015).

⁹⁶ Dimitrovi v Bulgaria p50.

⁹⁷ Dimitrovi v Bulgaria p51.

AİHM'e göre Hükümet, müdahalenin hizmet ettiği kamu yararına yönelik başka herhangi bir meşru amaca değinmemiş ve Mahkeme, herhangi bir amaç tespit edememiştir⁹⁸. AİHM'in konuya yaklaşımı kuşkucu ve eleştireldir fakat kararda doğrudan meşru amaç ihlaline işaret edilmemiştir. *Dimitrovi v Bulgaria* kararında AİHM, açıkça meşru amaca yönelik olumsuz görüşlerini belirtmiş, fakat ihlal kararını yasal dayanak testiyle vermiştir.

I. CHIRAGOV AND OTHERS V ARMENIA

Chiragov and Others v Armenia kararında⁹⁹ AİHM, “*müdahaleyi haklı çıkarabilecek hiçbir amaç belirtilme(diğine)*”¹⁰⁰ dikkat çekerek meşru amaç muhakemesinde bulunmuş fakat yasal dayanak-meşru amaç-ölçülülük testlerini bir bütün olarak değerlendirerek ihlal kararı vermiştir.

Chiragov and Others v Armenia kararı bir Büyük Daire kararıdır. Başvuru, Dağlık Karabağ'ın Laçın bölgesinde bulunan mülklerine erişim sağlayamayan başvuranların, mülkiyet hakkı ve özel hayata saygı hakkı ihlali şikâyeti ile ilgilidir.

Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki düşmanca ilişki, siyasi bir çözüm ihtimalinin görünürde bulunmaması ve benzeri koşullar dikkate alındığında, Azerbaycanlıların topraklarına dönmeleri mümkün ve gerçekçi görünmemektedir¹⁰¹. Başvuranların mülklerine erişimlerinin engellenmesi, P1-1 kapsamında bir müdahaledir¹⁰². Bu müdahalenin haklı olabilmesi için yasal, meşru ve ölçülü olması gerekir.

Hükümet, Laçın'ın ele geçirilmesinin ve Ermenistan-Dağlık Karabağ arasında bir kara bağlantısı kurulmasının hukuka uygun bir meşru müdafaa eylemi olduğunu ileri sürmüştür. Hükümet, Dağlık Karabağ'a gıda, ilaç ve sair malzemelerin ulaştırılması yönünden Laçın'ın askeri-stratejik önemde olduğunu iddia etmiştir. AİHM'ye göre anılan iddialar, başvuranların mülklerine erişimin sürekli olarak engellenmesinin haklılığı meselesiyle doğrudan ilgili değildir, dolayısıyla Mayıs 1992'de Laçın bölgesinde yaşayanların haklarına müdahale için haklı bir gerekçe oluşturamaz¹⁰³. Başvuranların P1-1 kapsamındaki hakları ihlal edilmiştir ve ihlal devam etmektedir¹⁰⁴. AİHM kararında, yasal dayanak-meşru amaç-ölçülülük testlerini bir bütün olarak değerlendirmiştir.

⁹⁸ *Dimitrovi v Bulgaria* p55.

⁹⁹ *Chiragov and Others v Armenia* Başvuru No: 13216/05 [GC], 16.06.2015).

¹⁰⁰ “*no aim has been indicated which could justify the interference*”

¹⁰¹ *Chiragov and Others v Armenia* p195.

¹⁰² *Chiragov and Others v Armenia* p196.

¹⁰³ *Chiragov and Others v Armenia* p197.

¹⁰⁴ *Chiragov and Others v Armenia* p201.

AİHM, özel hayat ve aile hayatına dair denetiminde de aynı yaklaşımı izlemiştir:

“Mahkeme, başvuruların evlerine erişimlerinin engellenmesinin, onların özel hayatlarına, aile hayatlarına ve evlerine saygı haklarına haksız bir müdahale teşkil ettiği kanaatindedir Buna göre Mahkeme, başvuruların Sözleşme’nin 8. maddesi kapsamındaki haklarının ihlal edildiği ve ihlalin devam ettiği ve bu ihlalden Ermenistan’ın sorumlu olduğu sonucuna varmıştır¹⁰⁵.”

Özetle AİHM, meşru amaca dair muhakemede bulunmuş ancak kararını bu test üzerine kurmamış, tek bir test işaret etmeksizin¹⁰⁶, denetim unsurlarını bir bütün olarak değerlendirerek karar vermiştir.

J. TOMOV VE NIKOLOVA V BULGARIA

Tomov ve Nikolova v Bulgaria kararında¹⁰⁷ AİHM, meşru amaca yönelik olumsuz kanaatini şöyle belirtmiştir:

“Mahkeme, tedbirin, ALA’nın eski hale getirme hükümlerinin prensipte izleyebileceği adaleti ve hukukun üstünlüğünü yeniden tesis etme gibi meşru amaçlar kapsamına girdiği sonucuna varamaz.”¹⁰⁸

AİHM, meşru amaca yönelik eleştirilerini belirtmiş fakat ihlal kararını açıkça yasal dayanak ve ölçülülük testleriyle vermiştir:

“Mahkeme, söz konusu davada başvuruların mallarına el konulmasının hukuki belirlilik ilkesini ihlal ettiği görüşündedir¹⁰⁹. ... Mahkeme’ye göre yukarıda belirtilenler, hukuki belirlilik ilkesini ihlal etmektedir ve herhangi bir tazminat ödemedi başvuruları mülklerinden mahrum bırakmanın orantısız bir tedbir olduğu anlamına gelmektedir¹¹⁰. Buna göre P1-1 ihlal edilmiştir¹¹¹.”

K. MOLLA SALI V GREECE

Molla Sali v Greece kararı¹¹², Key Case niteliğinde tasnif edilmiştir, P1-1 kapsamındaki en güncel Büyük Daire kararıdır. Bu kararda AİHM, meşru amaca

¹⁰⁵ Chiragov and Others v Armenia p207-208.

¹⁰⁶ Salamov v Russia kararında da AİHM tek bir ölçüte işaret etmeden ihlal kararı vermiştir, davalı devletin savunma yapmadığını belirtmiş, yasal dayanak-meşru amaç-ölçülülüğe dair muhakeme yapmaksızın ve herhangi birine işaret etmeksizin ihlal kararı vermiştir. Salamov v Russia Başvuru No: 5063/05 (12.01.2016) p47, 48.

¹⁰⁷ Tomov and Nikolova v Bulgaria Başvuru No: 50506/09 (21.07.2016).

¹⁰⁸ Tomov and Nikolova v Bulgaria p51.

¹⁰⁹ Tomov and Nikolova v Bulgaria p51.

¹¹⁰ Tomov and Nikolova v Bulgaria p54.

¹¹¹ Tomov and Nikolova v Bulgaria p55.

¹¹² Molla Sali v Greece Başvuru No: 20452/14 ([GC], Key Case, 19.12.2018).

dair kuşkularını açıkça ifade etmiş fakat bu konu hakkında kesin bir görüş belirtmesine gerek olmadığını zira müdahalenin açıkça ölçüsüz olduğunu vurgulayarak ihlal kararını üçüncü basamak denetimden vermiştir. AİHM'nin anılan ifadesi şöyledir:

*“Hükümet, Yargıtay'ın yerleşik içtihadının kamu yararına, yani Trakya Müslüman azınlığının korunmasına yönelik bir amaç güttüğünü ileri sürmüştür. Mahkeme, ... tedbirin bu amaca uygun olup olmadığından şüphe duymaktadır. Öyle olsa bile, Mahkeme'nin bu konu hakkında kesin bir görüş benimsemesi gerekli değildir; çünkü her halükârda ihtilaf konusu tedbir, güdülen amaçla orantılı değildir.”*¹¹³

L. KAYNAR AND OTHERS V TÜRKİYE

Kaynar and Others v Türkiye kararında¹¹⁴ AİHM, olaya uygulanan yasanın kamu yararını amaçladığına ikna olmuş ve şöyle demiştir: *“Mahkeme, yasal değişikliğin çevreyi korumayı amaçladığını kabul etmektedir. ... Mahkeme, burada kesinlikle kamu menfaatine uygun yasal bir gerekçenin söz konusu olduğu kanaatinde”* fakat yasanın somut olaya uygulanması ile *“çevrenin korunması arasında bir bağlantının bulunduğu sonucuna varılması güçtür.”*¹¹⁵

AİHM, meşru amacın somut olaydaki varlığına ikna olmamış ancak müdahalenin meşru amaca yöneldiğini varsaymış ve şöyle demiştir: *“Mahkeme, ihtilaf konusu müdahalenin çevreyi korumayı amaçladığı varsayılsa bile, başvuruların haklarına yapılan bu türden bir müdahalenin, söz konusu menfaatler arasında korunması gereken adil denge ile bağdaşmadığı ve hedeflenen amaç ile kullanılan yöntemler arasında makul bir orantılılık ilişkisi bulunmadığı kanaatinde”*¹¹⁶ AİHM ihlal kararını ölçülülük testiyle vermiştir¹¹⁷.

M. AKVARDAR V TÜRKİYE

Akvardar v Türkiye kararında¹¹⁸ AİHM, meşru amaç kuşkusunu belirtmiş ancak ihlal kararında meşru amaca işaret etmemiştir. *“Müdahalenin yasal bir dayanağı bulunsa bile ve meşru bir amaç taşısa bile”* varsayımında bulunan AİHM, ihlal kararını ölçülülük testinden hareketle vermiştir:

*“başvuranın kamulaştırma bedelinin kendisine ödenmesi gereken kısmını hiçbir şekilde elde etmediğini, ... tespit etmektedir. Bu sebeple, ... müdahale P1-I'in gerekli kıldığı adil dengeyi bozmuştur.”*¹¹⁹

¹¹³ Molla Sali v Greece Başvuru No: 20452/14 p143.

¹¹⁴ Kaynar and Others v Türkiye Başvuru No: 21104/06 51103/06 18809/07 (07.05.2019).

¹¹⁵ Kaynar and Others v Türkiye p45.

¹¹⁶ Kaynar and Others v Türkiye p48.

¹¹⁷ Kaynar and Others v Türkiye p46-48.

¹¹⁸ Akvardar v Türkiye Başvuru No: 48171/10 (29.10.2019).

¹¹⁹ Akvardar v Türkiye p97-98.

N. 000 SK STROYKOMPLEKS AND OTHERS V RUSSIA

Ooo Sk Stroykompleks and Others v Russia kararında¹²⁰ AİHM, birinci basamak denetimde müdahalenin yasal olmadığını tespit etmiştir. Kural olarak birinci basamak denetimden geçemeyen bir müdahale hakkında, ikinci ve üçüncü basamak denetim yapmayan AİHM, istisnai bir yaklaşımla meşru amaca yönelik de ikna olmadığını şöyle belirtmiştir:

*“Her ne kadar bu sonuç, meşru bir amacın varlığının ve tedbirin orantınlığının incelenmesini gereksiz kılssa da, Mahkeme, bütünlüğü sağlamak açısından, söz konusu tutukluluğun herhangi bir meşru amaç gütmeyeceğini belirtmeden geçemez.”*¹²¹

AİHM dava konusu mülklere el koymayı gerektirecek herhangi bir neden tespit edemediğini şöyle ifade etmiştir:

*“Gerçekten de ne yerel makamlar ne de Hükümet, delil olarak nitelendirilmeyen ve soruşturma açısından herhangi bir çıkar sağlamadığı anlaşılan mülklere el koymayı gerektiren bir amacın varlığını ortaya koymamıştır. Mahkeme kendi açısından neredeyse 13 yıl boyunca böyle bir tedbiri haklı çıkaracak herhangi bir neden tespit edemedi.”*¹²²

AİHM, meşru amaca yönelik kuşkularını belirtmiş fakat ihlal kararını açıkça yasal dayanak testi üzerinden vermiştir.

O. MIFSUD AND OTHERS V MALTA

Mifsud and Others v Malta kararında¹²³ AİHM, yerel mahkemelerin, “kamulaştırmanın kamu yararına olduğu yönündeki kararının makul bir temelden yoksun olduğunu”¹²⁴; kamulaştırılan “arsa ile ilgili olarak herhangi bir kamu yararının olduğunun gösterilmediği”ni¹²⁵ ifade etmiştir.

AİHM üçüncü basamak denetime geçmiş, müdahalenin başvurana aşırı bir yük getirdiğini şu ifadelerle belirtmiştir:

*“102. Tazminatla ilgili olarak Mahkeme, ... Adil bir dengenin sağlanamadığı ve başvurulara aşırı bir yük bindirildiği anlaşılmaktadır. 103. Buna göre Mahkeme, başvurulara ait 509 m2 ve 139 m2’lik arazilerin 2012 yılında kamulaştırılmasıyla ilgili olarak P1-I’in ihlal edildiğine karar vermiştir.”*¹²⁶

AİHM, meşru amaca yönelik kuşkularını belirtmiş fakat ihlal kararını ölçülülük testiyle vermiştir.

¹²⁰ Ooo Sk Stroykompleks and Others v Russia Başvuru No: 7896/15 48168/17 (17.12.2019).

¹²¹ Ooo Sk Stroykompleks and Others v Russia p91.

¹²² Ooo Sk Stroykompleks and Others v Russia p91.

¹²³ Mifsud and Others v Malta Başvuru No: 38770/17 (13.10.2020).

¹²⁴ Mifsud and Others v Malta p98.

¹²⁵ Mifsud and Others v Malta p100.

¹²⁶ Mifsud and Others v Malta p102-103.

P. ZAKLAN V CROATIA

Zaklan v Croatia kararında¹²⁷ AİHM önce işaret edilen meşru amacı kabul etmeye hazır olduğunu belirtmiş, ardından meşru amaca dair olumsuz bir yaklaşımla müdahalenin haklı gösterilemeyeceğini ifade etmiş ve nihayet kararını ölçülülük testiyle vermiştir:

*“Mahkeme ... davalı Devletin, kamu yararına yani kamu bütçesini ve ulusal ekonomiyi korumaya- uygun bir amaç güttüğünü kabul etmeye hazırdır. ... Başvuranın bu paranın Sırbistan'dan iadesini talep etmesinin engellenmesi, yukarıda belirtilen kamu bütçesinin ve ulusal ekonominin korunması amacı ile haklı gösterilemez. ... Bu nedenle Mahkeme, Hırvat yetkililerin, geniş takdir marjına rağmen, toplumun genel çıkarları ile **orantısız bir yük üstlenmek** zorunda bırakılan başvuranın mülkiyet hakları arasında adil bir denge kurdukları konusunda tatmin olmamıştır.”¹²⁸*

Yukarıda aktarılan kararlardan anlaşıldığı gibi AİHM, ihlal tespitini meşru amaç değil yasal dayanak-ölçülülük testlerine dayandırmaktadır. Diğer yandan AİHM'nin meşru amaç testiyle verdiği ihlal kararlarına da rastlanmaktadır.

V. İSTİSNA: MEŞRU AMAÇ İHLALI

AİHM son derece istisnai hallerde ihlal kararını meşru amaç testiyle vermektedir. Bu kategorideki kararlarda esasen AİHM'nin -keyfilik tespit ederek- yasal dayanaktan hareketle hak ihlaline hükmetmesi beklenmektedir. Zira meşru amaç gütmeyen müdahaleler keyfidir ve AİHM keyfilik tespit ettiğinde müdahalenin yasaya dayandığını kabul etmemekte birinci basamak denetimle ihlal kararı vermektedir.

Makale kapsamında incelenen 586 karar içinde AİHM'nin meşru amaç ihlali tespit ettiği sadece 6 adet karara rastlanmıştır. AİHM'in konuya yaklaşımını açıkça ortaya koymak amacıyla anılan 6 karar, kronolojik sırayla alt başlıklarda özetlenmiştir.

A. ROSENZWEIG VE BONDED WAREHOUSES LTD. V POLAND

Rosenzweig ve Bonded Warehouses Ltd. v Poland kararı¹²⁹, AİHM'nin meşru amaç testiyle hak ihlaline hükmettiği *ilk* karardır.

Başvuranlar, ticari faaliyetlerini bir süre sürdürdükten sonra, ruhsatlarının Gümrük Genel Müdürlüğü tarafından iptal edilmesi sonucunda maddi zarara uğradıklarını iddia etmiştir.

Mahkeme'ye göre sözleşmecî devletler, gümrük vergisi koyabilir, malların ülkeye giriş-çıkış hareketleri üzerinde kontrol uygulayabilir. Ancak somut olayda

¹²⁷ Zaklan v Croatia Başvuru No: 57239/13 (16.12.2021).

¹²⁸ Zaklan v Croatia p93, 94, 96.

¹²⁹ Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd. v Poland Başvuru No: 51728/99 (28.07.2005) p62-63.

AİHM, neden iç hukukta mümkün olan en sert denetim olan (gereklilik alt ölçütü) ruhsat iptali kararının alındığına dair hiçbir açıklama yapılmadığını¹³⁰, aranan amaçla orantılı olduğunu gösteren (orantılılık alt ölçütü) hiçbir argüman sunulmadığını¹³¹ ifade etmiştir. Bu ifadelerden hareketle AİHM'nin ihlal kararını ölçülülük testiyle vermesi beklenirdi. Fakat AİHM meşru amaç testiyle ihlal kararı vermiş ve şöyle demiştir:

“Başvuranların işlemlerinin herhangi bir şekilde dürüst olmayan bir şekilde yapıldığına veya gümrük vergisi kaçakçılığı girişimlerine karıştıklarına dair ulusal makamların herhangi bir şüphesinin olduğu da iddia edilmemiştir veya gösterilmemiştir. Bu tür iddialar, Hükümet'in, ruhsatların iptal edilmesinin kamu yararına hizmet ettiği yönündeki görüşüne inanılabilirlik kazandırabilecek nitelikteydi ancak bunlar ileri sürülmemiştir¹³². ... Davalı Hükümet tarafından makul gerekçelere dayanmayan, ruhsata ilişkin yargılama ve kararların kusurlu olduğunu gösteren bu eksiklikler ışığında, Mahkeme, başvuruların iş faaliyetlerine ilişkin ruhsatlarını iptal ederken veya değiştirirken, yetkililerin gerçek ve tutarlı herhangi bir politika mülahazası izlediğinin gösterilmediği görüşündedir¹³³.”

AİHM'nin ihlal kararını doğrudan meşru amaç testiyle verdiği görülmektedir.

B. TKACHEVY V RUSSIA

Tkachevy v Russia kararında¹³⁴ AİHM, ihlal kararını doğrudan ve sadece meşru amaç testine dayandırmıştır. Bu yönüyle benzerine sık rastlanmayan bir karardır.

Başvuranın Moskova'nın merkezinde bir dairesi vardır. 2001'de binanın konut dışı kullanıma dönüştürülmesine karar verilmiş¹³⁵, başvuranın itirazları üzerine, kamu kurumunun hazırladığı rapor binanın çökme tehlikesi altında olduğunu kaydetmiş¹³⁶, 2004'te bina tehlikeli yapı olarak sınıflanmıştır¹³⁷. Başvuranların, özel bir araştırma kurumundan binanın teknik durumuna ilişkin aldığı alternatif raporda ise binanın güvenli olduğu ve sakinleri yeniden yerleştirmeden onarılabilirliği belirtilmiştir¹³⁸. 2008'de binanın tamamı *Tverskaya Finans*'a devredilmiş, birinci sınıf bir konut mülkü olarak yenilenmiştir.

¹³⁰ Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd. v Poland p56.

¹³¹ Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd. v Poland p57.

¹³² Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd. v Poland p62.

¹³³ Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd. v Poland p63.

¹³⁴ Tkachevy v Russia Başvuru No: 35430/05 (14.02.2012).

¹³⁵ Tkachevy v Russia p6

¹³⁶ Tkachevy v Russia p8.

¹³⁷ Tkachevy v Russia p10.

¹³⁸ Tkachevy v Russia p11.

AİHM, yenilenen binanın satışa sunulduğu web sitesinden gözlemlerini şöyle ifade etmiştir:

“Web sitesi mahallenin benzersizliğini ve tarihselliğini övüyor; şiirlerden alıntılar yapıyor (“Eşsiz Rusya'nın yeri doldurulamaz toprakları”) ve yakındaki Kurtarıcı İsa Katedrali, Kremlin, Paşkov Evi ve Zamoskvorechye'nin manzaralarını övüyor.”

Rusya yaptığı savunmada, şehir planlamasında geniş takdir alanına sahip olduğunu¹³⁹, binanın çökme tehlikesi altında olması nedeniyle tahliyenin kamu güvenliğini amaçladığını¹⁴⁰, binanın konut olarak değil iş merkezi olarak yenilediğini¹⁴¹, başvuruların yeterli ve derhal tazminat almaları nedeniyle müdahalenin ölçülü olduğunu¹⁴², yerel mahkemelerin Moskova Hükümeti'nin kararlarını onaması nedeniyle tahliyenin hukuki olduğunu, kararnamelerin erişilebilir ve öngörülebilir formüle edildiğini¹⁴³ belirtmiştir.

AİHM, “kamu yararı” savunmasına saygı duyacağını fakat ihtilaf konusu müdahaleyi incelemek ve bunu yaparken ulusal makamların referans aldığı olguları araştırmak zorunda olduğunu belirtmiştir¹⁴⁴. Keza AİHM, kararını olgulardan hareketle vermiş, olguların meşru amacı karşılamadığını tespit etmiş ve şu hususlara işaret etmiştir:

- Moskova Hükümeti'ne göre kamulaştırma kararının meşru amacı, kamu güvenliğinin sağlanmasıdır. Anılan amaç kendi başına meşru olmakla birlikte, mevcut olayın koşulları içine bu sonucuna varılmasına izin vermeyen birtakım tutarsızlıklar bulunmaktadır¹⁴⁵.
- Binanın çökme tehlikesi altında olduğunu belirten araştırma raporu, başvuruların kamulaştırmaya itirazından sonra hazırlanmıştır¹⁴⁶.
- Rapor, binanın tehlikeli olarak sınıflandırılması talebiyle istenmiş, raporun sonucu önceden belirlenmiştir¹⁴⁷.
- Başvuruların tahliyesi yalnızca güvenlik endişesinden kaynaklanmış olsaydı, gerekli onarımların ardından mülklerine yeniden yerleşmelerine izin verilmesi tutarlı olurdu¹⁴⁸.

¹³⁹ Tkachevy v Russia p25.

¹⁴⁰ Tkachevy v Russia p26.

¹⁴¹ Tkachevy v Russia p27.

¹⁴² Tkachevy v Russia p28.

¹⁴³ Tkachevy v Russia p29.

¹⁴⁴ Tkachevy v Russia p37.

¹⁴⁵ Tkachevy v Russia p39.

¹⁴⁶ Tkachevy v Russia p40.

¹⁴⁷ Tkachevy v Russia p41.

¹⁴⁸ Tkachevy v Russia p42.

- Yenilenen binanın tamamı Tverskaya Finans’a devredilmiş, yani binanın mülkiyeti bir kişiden alınıp diğerine verilmiştir, işlemin kamusal yarar unsuru ortadan kalkmıştır¹⁴⁹.
- Yerel mahkeme, kamulaştırma kararının gerekçesi olarak, binanın konut dışı kullanıma dönüştürüleceğini belirtmiş¹⁵⁰, davalı devlet savunmasında, binanın ofis kullanımına dönüştüğünü ifade etmiş ancak bu dönüşümdeki kamu yararının ne olduğunu açıklamamıştır¹⁵¹.
- Rusya hükümeti, savunmasında bina projesine ait web sayfasına işaret etmiş, anılan web içeriğini analiz eden¹⁵² AİHM şu sonuca ulaşmıştır: Web sitesinin genel tonu ticaridir; prestijli, merkezi konumdaki bir mülke sahip olmanın faydalarını övmektedir. Binanın satılık dairelerden oluştuğu konusunda şüphe yoktur. Satıcı, binanın kültürel simge yapıları olan yakınlığını vurgulamaktadır¹⁵³. Binanın, beyan edilen amaca aykırı olarak lüks konut niteliğini¹⁵⁴ gözlemleyen AİHM, kamulaştırma kararının altında yatan kamu yararının açık ve ikna edici biçimde gösterilmediği sonucuna ulaşmış, **meşru amaç testinden hareketle** ihlal kararı vermiş, diğer testlerin uygulanmasına gerek olmadığını belirtmiştir¹⁵⁵.

Tkachevy v Russia kararı, AİHM’nin Gauci and Others v Malta kararındaki tespitlerini akla getirmektedir.

Gauci and Others v Malta kararında¹⁵⁶ AİHM, mülkiyetin kamulaştırılmaksızın bir kişiden bir diğerine devredilmesinin, *belirli şartlarda*, kamu yararını teşvik etmenin meşru bir yolunu oluşturabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, toplumun geneli alınan mülkü doğrudan kullanmıyor veya bundan faydalanmıyor olsa bile, meşru sosyal, ekonomik veya diğer politikalar uyarınca mülkün alınması “kamu yararına” olabilir. Fakat AİHM’ye göre “*özel bir kişiye özel bir fayda sağlamak dışında hiçbir neden olmaksızın yapılan mülkten yoksun bırakma “kamu yararına” olamaz.*”¹⁵⁷

Gauci and Others v Malta kararında işaret edilen “*özel bir kişiye özel bir fayda sağlamak dışında hiçbir neden olmaksızın yapılan mülkten yoksun bırakma “kamu yararına” olamaz.*” yaklaşımının izlerine Tkachevy v Russia kararında rastlanmaktadır. Bu kararda, mülkiyetin bir kişiden bir diğerine geçmesinde

¹⁴⁹ Tkachevy v Russia p43.

¹⁵⁰ Tkachevy v Russia p44.

¹⁵¹ Tkachevy v Russia p45.

¹⁵² Tkachevy v Russia p46.

¹⁵³ Tkachevy v Russia p47.

¹⁵⁴ Tkachevy v Russia p48.

¹⁵⁵ Tkachevy v Russia p50.

¹⁵⁶ Gauci and Others v Malta Başvuru No: 57752/16 (08.10.2019).

¹⁵⁷ Gauci and Others v Malta p64.

hiçbir kamu yararı görülmemiş, dolayısıyla müdahalenin özel bir kişiye özel bir fayda sağlamak dışında bir amacının olmadığı kanaatine ulaşılmıştır. Öyleyse bu müdahale keyfidir. AİHM, kökleşmiş içtihadı yaklaşımla, keyfilik tespit ettiği hallerde birinci basamak denetimle ihlal kararı vermektedir. *Tkachevy v Russia* kararında da AİHM'nin -genel içtihadına sadık kalarak- müdahaleyi keyfi bulması ve yasal dayanak testiyle ihlal tespit etmesi beklenirdi. Bu noktada AİHM'nin yine içtihat dışı bir yaklaşımla birinci basamak denetimini (yasal dayanak) atlayarak ikinci basamak denetime (meşru amaç) geçtiği görülmektedir. Önce yasal dayanak denetimi yapılsaydı ihlalin ilk basamakta tespit edileceği söylenebilir. Zira Rusya'nın savunmasında, müdahalenin dayandığı olarak işaret ettiği yasanın, AİHM tarafından kabul gördüğünü söylemek güçtür. Fakat AİHM'nin ihlal kararını sadece meşru amaç testiyle verdiği açıktır.

C. KARABET AND OTHERS V UKRAINE

Karabet and Others v Ukraine kararı¹⁵⁸, davalı devletin müdahaleyi reddetmediği, müdahalenin haklılığına yönelik savunma yapmadığı dolayısıyla AİHM'nin bu yönüyle aktif bir muhakeme yapmaksızın malumu ilan ettiği bir kararlardır. AİHM ihlal kararında hem yasal dayanak hem de meşru amaç testlerine dayanmıştır.

Başvuranlar, cezaevinde işkence ve kötü muamele gördüklerini ve cezaevinden taşınır eşyalarını teslim alamadığını, bu kapsamda mülkiyet haklarının ihlal edildiğini iddia etmiştir. İddialar karşısında Ukrayna sadece kabul edilebilirlik ve adil tazmin itirazında bulunmuş, iç hukuk yollarının tüketilmediğini¹⁵⁹ ve tazminat talebinin asılsız ve fahiş olduğunu¹⁶⁰ ileri sürmüş, işkence ve mülkiyet iddiaları hakkında esasa ilişkin herhangi bir savunmada bulunmamıştır.

AİHM, “*başlangıçtan itibaren Hükümetin davanın esasına ilişkin herhangi bir görüş sunmadığını*”¹⁶¹ ifade etmiştir. Mülkiyet hakkı iddialarına ilişkin başvurular, mülklerini, cezaevinden alamadıklarını ileri sürmüş¹⁶², buna karşılık “*Hükümet yorumda bulunmamıştır*”¹⁶³. AİHM'ye göre başvuranların “*mülklerini sonunda aldıklarını kanıtlama yükü Hükümettedir. Bu bağlamda kesin bir delilin bulunmaması nedeniyle Mahkeme, başvuranların en azından bazı mallarının gerçekten kaybolduğu ... sonucuna varmıştır*”¹⁶⁴. Mahkeme, başvuranların hakla-

¹⁵⁸ Karabet and Others v Ukraine Başvuru No: 38906/07 52025/07 (17.01.2013).

¹⁵⁹ Karabet and Others v Ukraine p238-243.

¹⁶⁰ Karabet and Others v Ukraine p351.

¹⁶¹ Karabet and Others v Ukraine p251.

“*Hükümet davanın esasına ilişkin herhangi bir görüş sunmamıştır.*” Karabet and Others v Ukraine p301.

¹⁶² Karabet and Others v Ukraine p342.

¹⁶³ Karabet and Others v Ukraine p343.

¹⁶⁴ Karabet and Others v Ukraine p346.

rına yapılan bu müdahalenin, “*yasal olmadığını ve herhangi bir meşru amaç gütmeyeceğini*”¹⁶⁵ ifade ederek, P1-1’in ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁶⁶.”

AİHM, kural olarak birinci basamak denetimde ihlal tespit ettiğinde, ikinci basamak denetime geçmemektedir. Hem bu yönüyle hem de meşru amaç ihlaline işaret edilmesi yönüyle Karabet and Others v Ukraine istisnai bir karardır.

D. KAMUY RAYO TELEVİZYON YAYINCILIK VE ORGANİZASYON A.Ş. V TÜRKİYE

Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye kararında¹⁶⁷ AİHM, ihlal kararını doğrudan ve sadece meşru amaç testiyle vermiştir.

AİHM’ye göre müdahalenin yasaya dayandığı konusunda bir tartışma yoktur ancak meşru amaç konusu tartışmalıdır; müdahalenin kamu yararına uygun ve ölçülü olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir¹⁶⁸.

Başvuran, markasının kanuna aykırı kullanımını önlemek için ulusal mahkemelerde dava açmış; ancak dava, güçlü bir medya grubunun bu markayı kullanmasına izin verecek şekilde karara bağlanmıştır. Bu karar, yargılama sırasında yürürlüğe giren ve geriye dönük uygulanan bir yasaya dayandırılmıştır. Anılan yasa Anayasa Mahkemesi tarafından kamu yararı amacına uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir. AİHM sonuç olarak başvuran ile rakip medya grubu arasındaki uyumsuzluğun çözümüne ilişkin, bu yasaya dayanan müdahalenin hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde kamu yararına uygun olduğunun Hükümet tarafından gösterilemediğine -davalı devlet meşru amaç savunması yapmamıştır- vurgu yaparak mülkiyet hakkının ihlaline karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi’nin “*markaların korunmasını anlamsız hale getiren*” Türk Patent Enstitüsü Kanunu madde 31/2’yi iptal ederken, “*düzenlemenin kamu yararına olmadığı ve mülkiyet hakkını ihlal ettiği sonucuna*” vardığını vurgulayan¹⁶⁹ AİHM, Anayasa Mahkemesi’nin ilgili kararını¹⁷⁰ dikkate aldığını ve gerekçesini kabul ettiğini ifade etmiştir¹⁷¹. Müdahalenin, özellikle hukukun üstünlüğü ilkesinin gerektirdiği şekilde herhangi bir kamu yararı gerekçesi ile haklı görülmeyeceğini¹⁷², hükümetin, müdahalenin “*kamu yararına*” hizmet ettiğini kanıtlamadağı belirten¹⁷³ AİHM, P1-1’in ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁷⁴.

¹⁶⁵ Karabet and Others v Ukraine p347.

¹⁶⁶ Karabet and Others v Ukraine p348.

¹⁶⁷ Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye Başvuru No: 19965/06 (16.04.2019).

¹⁶⁸ Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye p45.

¹⁶⁹ Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye p48.

¹⁷⁰ Börekçioğulları (Çökmez) and Others v Türkiye Başvuru No: 58650/00 (19.10.2006) p41.

¹⁷¹ Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye p49.

¹⁷² Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye p50.

¹⁷³ Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye p51.

¹⁷⁴ Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye p52.

E. KASIOV V RUSSIA

Kasilov v Russia kararında başvuran, 11 aydan uzun bir süre boyunca kendine eş zamanlı iki tedbirin uygulandığından şikayetçidir: Tutuklama ve kefalet; oysa gözaltına alındığı andan itibaren kefalet gereksiz hale gelmiştir¹⁷⁵.

AİHM, müdahalenin “yasanın öngördüğü koşullar altında” uygulandığı konusunda şüpheleri olduğunu fakat bu sorunun çözümünün gerekmediğini zira P1-1'in diğer denetim ölçütleriyle ihlal edildiğini belirtmiştir¹⁷⁶.

AİHM'ye göre, kefaletin amacı, şüphelinin veya sanığın hazır bulunmasını sağlamak, başka suçların işlenmesini ve ceza adaletinin engellenmesini önlemektir, başvuranın derhal gözaltına alınmasıyla bu amaçlara zaten ulaşılmıştır¹⁷⁷. Kefaletin ise “*kamu yararıyla tutarlı hiçbir meşru amacı olmadığı ve dolayısıyla P1-1'i ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, tedbirin ölçülülüğünün incelenmesini gereksiz kılmaktadır.*”¹⁷⁸. Kasilov v Russia kararı, AİHM'nin doğrudan meşru amaç testiyle ihlal tespit ettiği, üstelik birinci basamak denetimde ihlal şüphesi belirtmesine rağmen ikinci basamak denetime geçtiği istisnai bir karardır.

F. ASSOCIATIONS OF COMMUNALLY-OWNED FORESTRY PROPRIETORS PORCENI PLEȘA AND PICIORUL BĂTRÂN BANCUI V ROMANIA

Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania kararı¹⁷⁹ devletin *pozitif yükümlülüklerini* yerine getirmemesinden kaynaklanan bir mülkiyet kaybı iddiası hakkındadır. AİHM hem yasal dayanak hem meşru amaç testlerinin yerine getirilmediğini açıkça belirterek, mülkiyetin korunması yükümlülüğünün ihlaline (*violation of the protection of property*) karar vermiştir.

Başvuranlar, Avrupa Komisyonu Natura 2000 ağının amaçları doğrultusunda korunan doğal alanlar olarak belirlenmiş olması nedeniyle ormanlarından yararlanamamaları karşılığında tazminat alamadıklarından şikayetçi olmuşlardır. Natura 2000 alanları içerisinde orman arazisine sahip olan gerçek ve tüzel kişilere devlet yardımı verilmesi yönündeki Avrupa Komisyonu kararının üzerinden on yıldan fazla bir süre geçmiştir; fakat devlet, telafi edici tedbirlerin alınmasına ilişkin metodolojiyi tanımlayan bir düzenleme ve buna bağlı bir ödeme yapmamıştır.

Ormanlarının kullanımına ilişkin yasağa tabi olan başvuranlar, ilgili orman arazisinin korunan doğal alanlar olarak sınıflandırılmasının bir sonucu olarak, masrafları kendilerine ait olmak üzere bu alanların bakımını yapma yükümlü-

¹⁷⁵ Kasilov v Russia Başvuru No: 2599/18 (06.07.2021) p44.

¹⁷⁶ Kasilov v Russia p49.

¹⁷⁷ Kasilov v Russia p51.

¹⁷⁸ Kasilov v Russia p52.

¹⁷⁹ Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania Başvuru No: 46201/16 47379/18 (28.11.2023).

lüğüne uymuşlar fakat Avrupa Komisyonu kararının metodolojik standartlarını belirten ulusal düzenleme yapılmadığından, anılan külfete karşılık bir tazminat alamamışlardır¹⁸⁰.

Başvuranların şikayetleri, devletin bir eyleminden değil, eylemsizliğinden kaynaklanmıştır. Mülkiyet hakkının etkili kullanımı, yalnızca devletin herhangi bir müdahaleden kaçınma görevine bağlı değildir, aynı zamanda pozitif koruma tedbirlerinin de alınmasını gerektirir. Somut olayda, devletin mülkiyet çıkarlarını korumak için yerine getirmesi beklenen pozitif yükümlülükler göz ardı edilmiştir¹⁸¹. P1-1 uyarınca devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri arasında, denetim ölçütleri yönünden bir fark yoktur. Başvuru ister devletin pozitif yükümlülüğü açısından ister kamu otoritelerinin gerekçe gerektiren müdahalesi açısından incelensin, uygulanacak testler aynıdır¹⁸²: Yasal dayanak, meşru amaç, ölçülülük¹⁸³.

AIHM'ye göre devlet, başvuranlara ait orman arazisinin sürdürülebilir yönetiminin maliyetini ve ayrıca kullanılmayan odunun değerini telafi etmeye yönelik düzenlemeler yapmamıştır, dolayısıyla müdahale yasal değildir¹⁸⁴.

Ayrıca hükümet, metodolojik standartların tanımlanmamasının ve tazminat ödenmemesinin *“herhangi bir meşru amaç taşıdığını ileri sürmemiştir ve Mahkeme böyle bir amacın nelerden oluşabileceğini anlamamaktadır.”*¹⁸⁵.

AIHM, müdahalenin *“yasal olmadığını ve meşru bir amaç gütmemediğini”* belirtmiş; kamu yararı ile bireysel yarar arasındaki adil dengeyi incelemeye gerek görmemiştir¹⁸⁶.

Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania istisnai bir karardır. AIHM birinci basamak denetimde ihlal tespit ettiğinde kural olarak denetimi sonlandırmakta, yine kural olarak meşru amaç denetimi yapmamaktadır. Bu karar, anılan iki kuralın da istisnası niteliğindedir.

¹⁸⁰ Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania p76.

¹⁸¹ Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania p70.
Aynı yönde bkz: Broniowski v Poland Başvuru No: 31443/96 ([GC], 22.06.2004) p144. Zelenchuk and Tsytysyura v Ukraine Başvuru No: 846/16, 1075/16 (22.05.2018) p104.

¹⁸² Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania p72.

¹⁸³ Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania p73.

¹⁸⁴ Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania p77.

¹⁸⁵ Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania p77.

¹⁸⁶ Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleșa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania p77.

SONUÇ

AİHM, mülkiyet hakkına müdahalelerin esas incelemesini *sırasıyla* üç basamaklı bir denetimle icra etmektedir: (1) Yasal dayanak: Mülkiyet hakkı yasayla sınırlanır. (2) Meşru amaç: Mülkiyet hakkı kamu yararı amacıyla sınırlanır. (3) Ölçülülük: Mülkiyet hakkı gereken ölçüde sınırlanır.

Makalede, AİHM'nin mülkiyet hakkı müdahalelerine ilişkin esas denetiminin ikinci basamağı olan meşru amaç testi incelenmiştir. Meşru amaç testinde AİHM özetle şu sorunun cevabını arar: Mülkiyet hakkına müdahale, meşru bir amaca ulaşmak için mi yapılmıştır?

AİHS'de, mülkiyet hakkının da içinde bulunduğu bazı maddelerde müdahalenin meşru bir amaç gütmesi gerektiği açıkça düzenlenirken, bazılarında böyle bir amaca hiç işaret edilmemiştir. Sözleşme'nin her maddesi meşru amaç ölçütünü açıkça öngörmemişse de Büyük Daire kararlarında, her müdahalenin mutlaka meşru bir amaca yönelmesine dair ifadeler rastlanmakta¹⁸⁷ fakat uygulamada AİHM, meşru amacı denetlememektedir. Özetle AİHM azamisini tavsiye etmekte ancak asgarisini dahi muhakeme etmemektedir.

AİHM'nin meşru amaç denetimine yaklaşımı, sadece mülkiyet hakkı özelinde değil, genel itibarıyla aynı çizgidedir. Kempees, AİHM'nin, "yalnızca" meşru amaç testinden hareketle AİHS madde 8-11'in ihlaline hükmettiği tek bir kararının bulunmadığını belirtmektedir¹⁸⁸.

Bunun eleştirilecek bir yönü yoktur, zira meşru amaç denetimi ile yerindelik denetimi arasında ince bir çizgi vardır. Keyfîlik tespit etmediği sürece AİHM'nin bu çizgiyi aşmaktan kaçınması işlevine uygundur.

Davalı devletin meşru amaç savunması hiç yapmadığı durumlarda bile, meşru amacı varsayan AİHM'nin üye devletlere doğrudan yahut dolaylı olarak tanıdığı çok geniş takdir alanı *âdeta mutlak* niteliktedir. Ancak anlaşılıyor ki ne AİHM kararları ne de Avrupa Konseyi içtihat rehberleri ve el kitaplarında, meşru amaç denetiminin zayıflığına yeterli açıklıkta işaret edilmektedir. Anılan durumun nedenleri olarak şunlar akla gelebilir: AİHM'nin

- Denetim alanını sınırlandırdığını ilan etmekten kaçınması,
- Kullanmasa da yetkisini kenarda saklı tutması,
- Avrupa için ancak asgari ortak kamu düzeni standardı oluşturan yaklaşımı.

AİHS siteminde, devletlerin takdir alanının giderek daha da güçlendiği açıktır. Devletlerin rolünü güçlendiren reformların-ıçtihatların ulaştığı son nokta, 1

¹⁸⁷ "Sözleşme tarafından tanınan bir hak veya özgürlüğün kullanılmasına yönelik herhangi bir müdahale meşru bir amaç gütmelidir" Suljagic v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 27912/02 ([GC], 03.11.2009) p41. Aynı yönde: Hutten-Czapska v Poland Başvuru No: 35014/97 ([GC], 19.06.2006) p164; Broniowski v Poland Başvuru No: 31443/96 ([GC], 22.06.2004) p148.

¹⁸⁸ Kempees, "Legitimate Aims' in the Case-Law of the European Court of Human Rights" 659.

Ağustos 2021’de yürürlüğe giren 15 No.lu Ek-Protokol’dür; böylece takdir yetkisi doktrini ve tamamlayıcılık ilkesi Sözleşme metnine dahil edilmiştir¹⁸⁹. Elli yılı aşkın süredir AİHM’nin kararlarında işaret ettiği takdir marjı doktrini, içtihadî bir buluş olarak doğmuş¹⁹⁰, yerleşik ve değişmez içtihat niteliğine kavuşmuş, nihayet anılan protokolle normatif bir dayanak kazanmıştır. Böylece devletlerin yetkilerinin arttırıldığı¹⁹¹, AİHM’nin daha tutucu kararlar vererek aktivist tutumdan kaçındığı söylenebilir.

AİHM’nin aksine, ulusal yüksek mahkemelerin böylesine tutucu bir yaklaşım benimsemesi gerekmez. Zira ulusal mahkemeler, toplumun sosyal-ekonomik-siyasi iklimini ihtiyaçlarını muhakeme etmek konusunda uluslararası yargıçtan daha iyi konumdadır. Keza AİHM, Avrupa için ancak asgari bir temel hak standardı oluştururken; ulusal mahkemeler otorite karşısında özgürlüğü daha güçlü koruyan kararlar verebilir.

Sonuç itibarıyla makalenin *Giriş* kısmında işaret edilen sorular şöyle cevaplanabilir:

- AİHM, mülkiyet hakkı ihlali kararlarını birinci veya üçüncü basamak denetimle verme eğilimindedir.
- AİHM, mülkiyet hakkı müdahalelerinin esas denetiminde güçlü bir meşru amaç testi uygulamamakta ve fakat keyfiliği *de facto* birinci basamak denetimde incelemektedir.
- AİHM’nin, meşru amaç testine dair tutumu son derece tutarlıdır. AİHM, 1959-2025 tarihleri arasında AİHS P1-1-1 kapsamında 569 adet ihlal kararı vermiş, bunlardan 558 adeti İngilizce yayınlanmıştır. Kaynakçada işaret edilen ilgili kararlarında AİHM’in meşru amaç testine dair tutumunun kural ve istisnalar şöyledir:

Kural olarak AİHM, davalı devletin ileri sürdüğü meşru amaç savunmasını muhakeme etmeksizin kabul etmiş; daha da ileri giderek davalı devletin meşru amaca dair savunma yapmadığı hallerde müdahalenin meşru bir amaca yöneldi-

¹⁸⁹ AİHS 15 No.lu Ek-Protokol, AİHS’in dibacesinin sonuna şu ibareyi eklemiştir: “*İkincilik ilkesi gereğince, bu Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan hak ve özgürlükleri güvence altına alma hususunda birincil sorumluluğun Yüksek Sözleşmeci Taraflara ait olduğunu ve bu sorumluluğun yerine getirilmesinde, Sözleşme ile tesis edilmiş bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin denetleyici yargı yetkisine tabi olmak üzere, Yüksek Sözleşmeci Tarafların takdir alanına sahip olduklarını bir kez daha tekrarlayarak...*”

¹⁹⁰ Derya Doğru, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Takdir Marjı* Doktrini, (Ankara: Turhan, 2019). Derya Doğru, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Takdir Marjı*, Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 1.

¹⁹¹ “*Dava yükü altında ezilen AİHM, bu yükü giderek daha fazla ulusal devletlere bırakmak eğiliminde. Nasıl ki takdir yetkisi, tamamlayıcılık ilkesi gibi devletlerin yetkilerini arttıran kavramlar son değişikliklerle Sözleşme’ye girdi. Bu gelişme kararlara yansiyabilir. Kararların daha tutucu olmalarına yol açabilir.*” Rıza Türmen ve Gamze Akdemir, “Rıza Türmen’den ‘Bir AİHM Yargıcının Not Defteri’”, *Cumhuriyet Gazetesi*, (22.02.2023), Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/riza-turmenden-bir-aihm-yargicinin-not-defteri-2053890>.

ğini varsaymıştır. AİHM'nin anılan yaklaşımı benimsediği **536 adet** karara rastlanmıştır.

İstisnai hallerde AİHM işaret edilen meşru amacı muhakeme etmiş, meşru amaca yönelik kuşkularını veya olumsuz kanaatlerini belirtmiş ve fakat ihlal kararını meşru amaç değil yasal dayanak yahut ölçülülük testinden hareketle vermiştir. AİHM'nin meşru amaca yönelik kuşkusunu ya da olumsuz kanaatlerini belirttiği **16 adet** karara rastlanmıştır. Ancak bu kararlarda AİHM meşru amaç ihlali tespit etmemiştir.

Daha da istisnai hallerde ise AİHM, ihlal kararını doğrudan meşru amaç testiyle vermiştir. Müdahalenin meşru amaca yönelmediği belirtilerek, ihlal kararının bu test üzerine inşa edildiği **6 adet** karara rastlanmıştır. Bu altı kararda esasen AİHM'nin -keyfilik tespit ederek- yasal dayanak testiyle hak ihlaline hükmetmesi beklenirdi. Zira meşru bir amaç gütmeyen müdahaleler keyfidir. AİHM keyfilik tespit ettiğinde birinci basamak denetimle ihlal kararı vermektedir.

Sonuç olarak, AİHM'nin meşru amaç denetimini saf dışı bırakmadığını vurgulamak gerekir. “Meşru amaç” denetimi, “yasal dayanak” denetimiyle -keyfilik incelemesi yönünden- iç içe geçmiştir; ölçülülük denetiminin başlangıç noktası, ön meselesi, temel bir unsurdur. Meşru amaç, tek başına güçsüz fakat diğer denetim pratikleri bağlamı içinde güçlü bir değere sahiptir.

KAYNAKÇA

- Akıllıoğlu, Tekin. “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi* 9, S. 1-3 (1988): 11-22, Erişim Tarihi: Eylül 2024, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/13697>.
- Almanya Federal Adalet Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of The Ministry Justice of The Federal Republic of Germany, English translation of the Basic Law, Erişim Tarihi: Şubat 2025, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/.
- Altıparmak, Kerem. “Anayasa Mahkemesinin HAGB İptal Kararı Neden Doğru? - Kemal Gözler’e Bir Cevap”, *İnsan Hakları Okulu (Blog)*, 25.09.2022, Erişim Tarihi: Mart 2025. <https://www.insanhaklariokulu.org>.
- Anayurt, Ömer. *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)*. 5. Bası, Ankara: Seçkin, 2022.
- Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İçtihatı Hakkında Rehber: LGBTİ’lerin Hakları*, 2022, Erişim Tarihi: Kasım 2024, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_lgbti_rights_tur.
- Başpınar, Veysel. *Mülkiyet Hakkını İhlal Eden Müdahaleler*. Ankara: Yetkin, 2009.
- Beerbohm, Eric and Davis, Ryan W. “The Common Good: A BuckPassing Account”, *The Journal of Political Philosophy* 23, S. 4 (2017): 60-79, Erişim Tarihi: Kasım 2024. https://scholar.harvard.edu/files/beerbohm/files/beerbohm_et_al-2017-journal_of_political_philosophy.pdf.
- Canpolat, Can. “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Çerçevesinde Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Müessesesine İlişkin Bir İnceleme”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, S. 2 (2023): 1271- 1295.
- Carss-Frisk, Monica. *Mülkiyet Hakkı: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No.lu Protokolünün 1. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz İnsan Hakları El Kitapları No 4*. Avrupa Konseyi, Erişim Tarihi: Eylül 2024, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019114221mulkiyet_hakki.pdf.
- Çakmak, N Münici. *İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı*. Ankara: Seçkin, 2013.
- Çamurcuoğlu, Gülden. “Ortak Yarardan Kamu Yararına”, *SÜHFD* 29, S. 3 (2021): 2235-2265, Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1785151>.
- Demir, Hande Seher. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Hak İhlali Başvurularının Denetiminde Kullandığı “Yasal Dayanak” ve “Yasa Kalitesi” Ölçütü Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yasama Dergisi*, S. 47 (Ocak-Haziran 2023): 125-156.
- Demir, Hande Seher. “AİHM’nin Yargı Yetkisine İlişkin Bir Kabul Edilebilirlik Kriteri: Başvuranın Mağdur Statüsü”, *9 th International Aegean Congress on Social Sciences & Humanities*, (İzmir: Şubat 2024): 790-799.
- Didinmez, Mehmet Alp. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Üç Aşamalı Testi”, *Kırkale Hukuk Mecmuası* 1, S. 1 (2021): 149-174.
- Doğru, Derya. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Takdir Marjı Doktrini*. Ankara: Turhan, 2019.

- Doğru, Derya. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Takdir Marjı, Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Dolzhikov, Aleksei V. "Taking Public Interests Seriously? Security as a Legitimate Aim in Constitutional Adjudication in Russia" in Andreas Kellerhals and Tobias Baumgartner (eds), *Challenges, Risks and Threats for Security in Europe: 11th Network Europe Conference*, Warsaw, 19th - 22nd May 2019, EIZ Publishing, (2019): 65-78, Erişim Tarihi: Kasım 2024. https://www.academia.edu/90422678/Challenges_risks_and_threats_for_security_in_Europe_11th_Network_Europe_Conference_Warsaw_19th_22nd_May_2019.
- ECtHR, *Violations by Article and by State 1959-2022*, Erişim Tarihi: Kasım 2024. <https://www.echr.coe.int/statistical-reports>.
- Erdoğan, Mustafa. *Özgürlük Hukuk ve Demokrasi*. Ankara: Siyasal, 2018.
- Eren, Fikret. *Mülkiyet Hukuku*. 4. Bası, Ankara: Yetkin, 2016.
- Gemalmaz, Haydar Burak. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı*. 2. Bası, İstanbul: Beta, 2017.
- Grgić Aida, Mataga Zvonimir, Longar Matija ve Vilfan Ana. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkı: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap*. Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları Numara 10, 1. Bası, (Avrupa Konseyi, 2007). Erişim Tarihi: Temmuz 2024, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3605/aihskapsamindamulkiyethakki.pdf>.
- Gordon, Richard. "Legitimate Aim: A Dimly Lit Road", *European Human Rights Law Review* 7, S. 4 (2002): 421-427.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku*. 2. Baskı, Bursa: Ekin, 2018.
- Gözler, Kemal. "Anayasa Mahkemesinin HAGB Kararının Kendi İçinde Değerlendirilmesi", 09.09.2022, Erişim Tarihi: Mart 2025. <https://www.anayasa.gen.tr/hagb-2.htm>.
- Hakyemez, Yusuf Şevki. "Anayasa Mahkemelerinin Geleneksel İşlevi Bağlamında Günümüzde Ortaya Çıkan İki Sorun: Yerindelik Denetimi Tartışmaları ve Ulusalüstü Örgüte Üye Devletlerdeki Anayasa Yargısının Konu Bakımından Sınırlandırılması", *Anayasa Yargısı* 23, S. 1 (2007): 525-568.
- Harris David, O'boyle Michael, Bates Ed, Buckley Carla. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Ankara: Avrupa Konseyi, 2013.
- Hollanda Hükümeti Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of the Government of the Netherlands, The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2008, Erişim Tarihi: Şubat 2025, <https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008>.
- İrlanda Hükümeti Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of the Government of Ireland, The Constitution of Ireland, Erişim Tarihi: Şubat 2025, <https://www.gov.ie/en/publication/d5bd8c-constitution-of-ireland/#>.
- Jaede, Maximilian. "The Concept of the Common Good", *The British Academy*, Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/1851/Jaede.pdf>.

- Japonya Başbakan ve Kabinesi Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of The Prime Minister of Japan and His Cabinet, The Constitution of Japan, Promulgated on November 3 1946, Came into effect on May 3 1947, Erişim Tarihi: Şubat 2025, https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html.
- Kabashi, Ditar. “Eski Yunanistan Kralı ve Diğerleri v. Yunanistan Davası / Case of the Former King of Greece and Others v. Greece”, *AndHD* 9, S. 1 (Ocak 2023): 181-202. Erişim Tarihi: Temmuz 2024, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/andhd/issue/75656/1126969>.
- Kaya, Semih Batur. “Bir İnsan Hakları Kategorisi Olarak İnsan Onuru Kavramı ve Türkiye’deki Uygulaması Üzerine Bir Analiz”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, S. 2 (2022): 335-354, Erişim Tarihi: Kasım 2024. <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2022.09.2.06>.
- Kempees, Peter. “Legitimate Aims’ in the Case-Law of the European Court of Human Rights”, in Mahoney P and Ryssdal R (eds), *Protecting Human Rights: The European Perspective Studies in Memory of Rolv Ryssdal*, Carl Heymanns (2000): 659-675.
- Keskinsoy, Ömer. *Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku*. 9. Bası, Ankara: Monopol, 2024.
- Kıratlı, Metin. *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1966.
- Metin, Yüksel. *Ölçülülük İlkesi-Karşılaştırmalı Bir Anayasa Hukuk İncelemesi*. Ankara: Seçkin, 2002.
- Orcan, Necdet Umut. “Legitimate Aims, Illegitimate Aims and the E.Ct.HR: Changing Attitudes and Selective Strictness”, *University of Bologna Law Review* 7, S. 1 (2022): 7-40.
- Orcan, Necdet Umut, *The Legitimate Aim Test in the Case-Law of the European Court of Human Rights*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. 17. Bası, Ankara: Yetkin, 2017.
- Özenç, Berke. *Hukuk Devleti: Kökenleri ve Küreselleşme Çağındaki İşlevi*. İstanbul: İletişim, 2014.
- Polonya Parlamentosu Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of the Sejm, The Constitution of The Republic of Poland of 2nd.04.1997, Erişim Tarihi: Şubat 2025, <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>.
- Portekiz Parlamentosu Resmi İnternet Sitesi: The Official Web Site of Portuguese Parlamento, The Constitution of the Portuguese Republic, Seventh Revision (2005), Erişim Tarihi: Şubat 2025, <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf>.
- Roagna, Ivana. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkının Korunması: Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları*. 1. Bası, Avrupa Konseyi, 2012. Erişim Tarihi: Ekim 2024, <https://rm.coe.int/16806f15ae>.
- Sağlam, Fazıl. *Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması ve Özü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1982.

- Salihpaşaoğlu, Yaşar. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Şirin, Tolga. "Takdir Marjı Doktrini ve Türkiye Anayasa Mahkemesi Açısından Anlamı", *Anayasa Hukuku Dergisi* 2, S. 4 (2013): 359-400, Erişim Tarihi: Kasım 2024. <https://anayasader.org/wp-content/uploads/2020.05.%C5%9Eirin-2-AYHD-4.pdf> 29.11.2024.
- Teziç, Erdoğan. *Türkiye'de 1961 Anayasasına Göre Kanun Kavramı*. Ankara: Fakülteler Matbaası, 1972.
- Türmen Rıza ve Akdemir Gamze. "Rıza Türmen'den 'Bir AİHM Yargıcının Not Defteri'", *Cumhuriyet Gazetesi*, (22.02.2023). Erişim Tarihi: Kasım 2024, <https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/riza-turmenden-bir-aihm-yargicinin-not-defteri-2053890>.

AİHM Kararları

- Skučai v Lithuania Başvuru No: 60969/21 (04.02.2025).
- Ioannides v Cyprus Başvuru No: 32879/18 (16.01.2025).
- Episcopo and Bassani v Italy Başvuru No: 47284/16 84604/17 (19.12.2024).
- Taganova and Others v Georgia and Russia Başvuru No: 18102/04 5148/05 26166/05... 2 More... (17.12.2024).
- Ramaj v Albania Başvuru No: 17758/06 (10.12.2024).
- Çatak and Others v Türkiye Başvuru No: 33189/21 (03.12.2024).
- Kotov v Russia Başvuru No: 49282/19 50346/19 (26.11.2024).
- Drozydk and Mikula v Ukraine Başvuru No: 27849/15 33358/15 (24.10.2024).
- Tasoncom S.R.L. v The Republic of Moldova Başvuru No: 59627/15 (22.10.2024).
- Micha and Others v Greece Başvuru No: 13991/20 (08.10.2024).
- Yaylalı v Serbia Başvuru No: 15887/15 (17.09.2024).
- Ukraine v Russia (Re Crimea) Başvuru No: 20958/14 38334 ([GC], **Key Case**, 25.06.2024).
- Zela v Albania Başvuru No: 33164/11 (11.06.2024).
- Mandev and Others v Bulgaria Başvuru No: 57002/11 61872/11 46024/12... 2 More... (21.05.2024).
- Georgia v Russia (Iv) Başvuru No: 39611/18 (09.04.2024).
- Tamazount and Others v France Başvuru No: 17131/19 19242/19 55810/20... 2 More... (04.04.2024).
- Vlahović v Montenegro Başvuru No: 62444/10 (22.02.2024).
- Lypovchenko and Halabudenco v The Republic of Moldova and Russia Başvuru No: 40926/16 73942/17 (20.02.2024).
- Rizzo and Others v Malta Başvuru No: 36318/21 (16.01.2024).
- Narbutas v Lithuania Başvuru No: 14139/21 (19.12.2023).
- Naskov and Others v North Macedonia Başvuru No: 31620/15 34859/15 14659/16 (12.12.2023).

- Waldner v France Başvuru No: 26604/16 (07.12.2023).
- Georgian Muslim Relations and Others v Georgia Başvuru No: 24225/19 (30.11.2023).
- Associations of Communally-Owned Forestry Proprietors Porceni Pleşa and Piciorul Bătrân Banciu v Romania Başvuru No: 46201/16 47379/18 (28.11.2023).
- Legros and Others v France Başvuru No: 72173/17 81453/17 38287/18... (09.11.2023).
- Pomul S.R.L. and Subervin S.R.L. v The Republic of Moldova Başvuru No: 14323/13 47663/13 (24.10.2023).
- Andrzej Ruciński v Poland Başvuru No: 22716/12 (05.10.2023).
- Midyat Mor Gabriel Monastery Foundation v Türkiye Başvuru No: 13176/13 (03.10.2023).
- Yordanov and Others v Bulgaria Başvuru No: 265/17 26473/18 (26.09.2023).
- Bagirova and Others v Azerbaijan Başvuru No: 37706/17 47835/17 59194/17... 3 More... (31.08.2023).
- Demiray v Türkiye Başvuru No: 61380/15 (18.04.2023).
- Chief Rabbinate of the Jewish Community of İzmir v Türkiye Başvuru No: 1574/12 (21.03.2023).
- L.B. v Hungary Başvuru No: 36345/16 ([GC], 09.03.2023).
- Katona and Závorský v Slovakia Başvuru No: 43932/19 43995/19 (09.02.2023).
- Akshin Garayev v Azerbaijan Başvuru No: 30352/11 (02.02.2023).
- Valverde Digon v Spain Başvuru No: 22386/19 (26.01.2023).
- Korotyuk v Ukraine Başvuru No: 74663/17 (19.01.2023).
- Domenech Aradilla and Rodríguez González v Spain Başvuru No: 32667/19 30807/20 (19.01.2023).
- Spasov v Romania Başvuru No: 27122/14 (06.12.2022).
- Pannon Plakát Kft and Others v Hungary Başvuru No: 39859/14 (06.12.2022).
- Balan v The Republic of Moldova (No 2) Başvuru No: 49016/10 (29.11.2022).
- Arnavutköy Greek Orthodox Taksiarhis Church Foundation v Türkiye Başvuru No: 27269/09 (15.11.2022).
- Alasgarov and Others v Azerbaijan Başvuru No: 32088/11 (10.11.2022).
- Nikolay Kostadinov v Bulgaria Başvuru No: 21743/15 (08.11.2022).
- Văleanu and Others v Romania Başvuru No: 59012/17 12854/18 28856/18... 27 More... (08.11.2022).
- Coventry v The United Kingdom Başvuru No: 6016/16 (11.10.2022).
- Theo National Construct S.R.L. v The Republic of Moldova Başvuru No: 72783/11 (11.10.2022).
- İkiztaş Elektrik Taahhüt Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi v Türkiye Başvuru No: 21962/15 (04.10.2022).
- Malygina v Russia Başvuru No: 29962/18 (20.09.2022).
- Safarov v Azerbaijan Başvuru No: 885/12 (01.09.2022).

- Korporativna Targovska Banka Ad v Bulgaria Başvuru No: 46564/15 68140/16 (30.08.2022).
- Krivtsova v Russia Başvuru No: 35802/16 (12.07.2022).
- BTS Holding, A.S. v Slovakia Başvuru No: 55617/17 (30.06.2022).
- Taganrog Lro and Others v Russia Başvuru No: 32401/10 44285/10 3488/11... 17 More... (07.06.2022).
- Bursać and Others v Croatia Başvuru No: 78836/16 (28.04.2022).
- Vod Baur Impex S.R.L. v Romania Başvuru No: 17060/15 (26.04.2022).
- Călin v Romania Başvuru No: 54491/14 (05.04.2022).
- Pálka and Others v The Czech Republic Başvuru No: 30262/13 (24.03.2022).
- Wyszyński v Poland Başvuru No: 66/12 (24.03.2022).
- Lidiya Nikitina v Russia Başvuru No: 8051/20 (15.03.2022).
- Rüşan Uysal v Türkiye Başvuru No: 44502/14 (08.03.2022).
- N.M. and Others v France Başvuru No: 66328/14 (03.02.2022).
- Krayeva v Ukraine Başvuru No: 72858/13 (13.01.2022).
- Zaklan v Croatia Başvuru No: 57239/13 (16.12.2021).
- Grbac v Croatia Başvuru No: 64795/19 (16.12.2021).
- Yaremychuk and Others v Ukraine Başvuru No: 2720/13 38071/13 70418/13... 4 More... (09.12.2021).
- Godlevskaya v Russia Başvuru No: 58176/18 (07.12.2021).
- Stoyanov and Tabakov v Bulgaria (No 2) Başvuru No: 64387/14 (07.12.2021).
- Abdullin v Russia Başvuru No: 37677/16 (23.11.2021).
- Par and Hyodo v Azerbaijan Başvuru No: 54563/11 22428/15 (18.11.2021).
- Čolić v Croatia Başvuru No: 49083/18 (18.11.2021).
- Carmelina Micallef v Malta Başvuru No: 23264/18 (28.10.2021).
- Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v Azerbaijan Başvuru No: 74288/14 64568/16 (14.10.2021).
- Łysak v Poland Başvuru No: 1631/16 (07.10.2021).
- Bartolo Parnis and Others v Malta Başvuru No: 49378/18 49380/18 49496/18... 1 More... (07.10.2021).
- Galea v Malta Başvuru No: 28712/19 (07.10.2021).
- Aliyeva and Others v Azerbaijan Başvuru No: 66249/16 66271/16 75978/16... 4 More... (21.09.2021).
- Bērziņš and Others v Latvia Başvuru No: 73105/12 (21.09.2021).
- Yavuz Özden v Türkiye Başvuru No: 21371/10 (14.09.2021).
- Pintar and Others v Slovenia Başvuru No: 49969/14 20530/16 4713/17... 2 More... (14.09.2021).
- Kemal Bayram v Türkiye Başvuru No: 33808/11 (31.08.2021).

- Stoyan Nikolov v Bulgaria Başvuru No: 68504/11 (20.07.2021).
- Yel and Others v Türkiye Başvuru No: 28241/18 (13.07.2021).
- Todorov and Others v Bulgaria Başvuru No: 50705/11 11340/12 26221/12... 4 More... (13.07.2021).
- Kasilov v Russia Başvuru No: 2599/18 (06.07.2021).
- Imeri v Croatia Başvuru No: 77668/14 (24.06.2021).
- D.S. v Italy Başvuru No: 14833/16 (24.06.2021).
- Mastroianni and Toscano v Italy Başvuru No: 12205/16 (24.06.2021).
- Atima Limited v Ukraine Başvuru No: 56714/11 (20.05.2021).
- Cauchi v Malta Başvuru No: 14013/19 (25.03.2021).
- Dabić v Croatia Başvuru No: 49001/14 (18.03.2021).
- Gavrilova and Others v Russia Başvuru No: 2625/17 (16.03.2021).
- Semenov v Russia Başvuru No: 17254/15 (16.03.2021).
- Seregin and Others v Russia Başvuru No: 31686/16 45709/16 50002/16... 2 More... (16.03.2021).
- Casarin v Italy Başvuru No: 4893/13 (11.02.2021).
- Tokel v Türkiye Başvuru No: 23662/08 (09.02.2021).
- Jurčić v Croatia Başvuru No: 54711/15 (**Key Case**, 04.02.2021).
- Alfa Glass Anonymi Emboriki Etairia Yalopinakon v Greece Başvuru No: 74515/13 (28.01.2021).
- Georgia v Russia (II) Başvuru No: 38263/08 ([GC], **Key Case**, 21.01.2021).
- National Movement Ekoglasnost v Bulgaria Başvuru No: 31678/17 (15.12.2020).
- Asdac v The Republic of Moldova Başvuru No: 47384/07 (08.12.2020).
- Dakhkilgov v Russia Başvuru No: 34376/16 (08.12.2020).
- Kurban v Türkiye Başvuru No: 75414/10 (24.11.2020).
- Muharrem Güneş and Others v Türkiye Başvuru No: 23060/08 (24.11.2020).
- Project-Trade D.O.O. v Croatia Başvuru No: 1920/14 (19.11.2020).
- Artashes Antonyan v Armenia Başvuru No: 24313/10 (22.10.2020).
- Mifsud and Others v Malta Başvuru No: 38770/17 (13.10.2020).
- Liamberi and Others v Greece Başvuru No: 18312/12 (08.10.2020).
- Agapov v Russia Başvuru No: 52464/15 (06.10.2020).
- Arzamazova v The Republic of Moldova Başvuru No: 38639/14 (04.08.2020).
- Credit Europe Leasing Ifn S.A. v Romania Başvuru No: 38072/11 (21.07.2020).
- Scerri v Malta Başvuru No: 36318/18 (07.07.2020).
- Maria Mihalache v Romania Başvuru No: 68851/16 (30.06.2020).
- Kasmi v Albania Başvuru No: 1175/06 (23.06.2020).
- Markus v Latvia Başvuru No: 17483/10 (11.06.2020).

- Arsimikov and Arsemikov v Russia Başvuru No: 41890/12 (09.06.2020).
- Nešić v Montenegro Başvuru No: 12131/18 (09.06.2020).
- Avendi Ood v Bulgaria Başvuru No: 48786/09 (04.06.2020).
- Gospodăria Țărănească Chiper Terenti Grigore v The Republic of Moldova Başvuru No: 71130/13 (02.06.2020).
- Antonov v Bulgaria Başvuru No: 58364/10 (28.05.2020).
- Kostov and Others v Bulgaria Başvuru No: 66581/12 25054/15 (14.05.2020).
- Nechayeva v Russia Başvuru No: 18921/15 (12.05.2020).
- Litvinenko v Russia Başvuru No: 84447/17 (05.05.2020).
- Anželika Šimaitienė v Lithuania Başvuru No: 36093/13 (21.04.2020).
- Ooo Avrora Maloetazhnoe Stroitelstvo v Russia Başvuru No: 5738/18 (07.04.2020).
- Abiyev and Palko v Russia Başvuru No: 77681/14 (24.03.2020).
- Elif Kızıl v Türkiye Başvuru No: 4601/06 (24.03.2020).
- Grobelny v Poland Başvuru No: 60477/12 (05.03.2020).
- Filkin v Portugal Başvuru No: 69729/12 (03.03.2020).
- Strezovski and Others v North Macedonia Başvuru No: 14460/16 14958/16 14962/16... 5 More... (27.02.2020).
- Vlastaris v Greece Başvuru No: 43543/14 (20.02.2020).
- Marshall and Others v Malta Başvuru No: 79177/16 (11.02.2020).
- Baykin and Others v Russia Başvuru No: 45720/17 (11.02.2020).
- Cicero and Others v Italy Başvuru No: 29483/11 33534/11 69172/11... 2 More... (30.01.2020).
- Timurlenk v Türkiye Başvuru No: 37758/08 (28.01.2020).
- Khizanishvili and Kandelaki v Georgia Başvuru No: 25601/12 (17.12.2019).
- Ooo Sk Stroykompleks and Others v Russia Başvuru No: 7896/15 48168/17 (17.12.2019).
- Romeva v North Macedonia Başvuru No: 32141/10 (12.12.2019).
- Zikatanova and Others v Bulgaria Başvuru No: 45806/11 (12.12.2019).
- Kravchuk v Russia Başvuru No: 10899/12 (26.11.2019).
- Razvozzhayev v Russia and Ukraine and Udaltsov v Russia Başvuru No: 75734/12 2695/15 55325/15 (19.11.2019).
- Apostolovi v Bulgaria Başvuru No: 32644/09 (07.11.2019).
- Akvardar v Türkiye Başvuru No: 48171/10 (29.10.2019).
- J.D. and A v The United Kingdom Başvuru No: 32949/17 34614/17 (**Key Case**, 24.10.2019).
- Hakobyan and Amirkhanyan v Armenia Başvuru No: 14156/07 (17.10.2019).
- Kuzhelev and Others v Russia Başvuru No: 64098/09 64891/09 65418/09... 4 More... (15.10.2019).

- Fedulov v Russia Başvuru No: 53068/08 (08.10.2019).
- Gauci and Others v Malta Başvuru No: 57752/16 (08.10.2019).
- Moustakidis v Greece Başvuru No: 58999/13 (03.10.2019).
- Orlović and Others v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 16332/18 (01.10.2019).
- Religious Community of Jehovah's Witnesses of Kryvyi Rih's Ternivsky District v Ukraine Başvuru No: 21477/10 (03.09.2019).
- Portanier v Malta Başvuru No: 55747/16 (27.08.2019).
- Chatziagiannakou v Greece Başvuru No: 58774/12 (18.07.2019).
- Avyidi v Türkiye Başvuru No: 22479/05 (16.07.2019).
- Sadocha v Ukraine Başvuru No: 77508/11 (11.07.2019).
- Zappa S.A.S. v Italy Başvuru No: 43842/11 (04.07.2019).
- Svitlana Ilchenko v Ukraine Başvuru No: 47166/09 (04.07.2019).
- Svit Rozvag, Tov and Others v Ukraine Başvuru No: 13290/11 62600/12 49432/16 (27.06.2019).
- Koutsokostas v Greece Başvuru No: 64732/12 (13.06.2019).
- Rola v Slovenia Başvuru No: 12096/14 39335/16 (04.06.2019).
- Zammit and Vassallo v Malta Başvuru No: 43675/16 (28.05.2019).
- Kaynar and Others v Türkiye Başvuru No: 21104/06 51103/06 18809/07 (07.05.2019).
- Kamoy Radyo Televizyon Yayıncılık ve Organizasyon A.Ş. v Türkiye Başvuru No: 19965/06 (16.04.2019).
- Bokova v Russia Başvuru No: 27879/13 (16.04.2019).
- Zülfikari and Pekcan v Türkiye Başvuru No: 6372/05 52543/07 (19.03.2019).
- Quilichini v France Başvuru No: 38299/15 (14.03.2019).
- Arnaboldi v Italy Başvuru No: 43422/07 (14.03.2019).
- Uzan and Others v Türkiye Başvuru No: 19620/05 41487/05 17613/08... 1 More... (05.03.2019).
- Ana Ionescu and Others v Romania Başvuru No: 19788/03 29240/03 29286/03... 16 More... (26.02.2019).
- Çataltepe v Türkiye Başvuru No: 51292/07 (19.02.2019).
- Ciantar and Maxkim Ltd v Malta Başvuru No: 7448/15 (12.02.2019).
- Zeki Kaya v Türkiye Başvuru No: 22388/07 (12.02.2019).
- Cristea v The Republic of Moldova Başvuru No: 35098/12 (12.02.2019).
- Vira Dovzhenko v Ukraine Başvuru No: 26646/07 (15.01.2019).
- Kopytok v Russia Başvuru No: 48812/09 (15.01.2019).
- Grech and Others v Malta Başvuru No: 69287/14 (15.01.2019).
- Edward Zammit Maempel and Cynthia Zammit Maempel v Malta Başvuru No: 3356/15 (15.01.2019).

- Molla Sali v Greece Başvuru No: 20452/14 ([GC], **Key Case**, 19.12.2018).
- Casa Di Cura Valle Fiorita S.R.L. v Italy Başvuru No: 67944/13 (13.12.2018).
- Nurmiyeva v Russia Başvuru No: 57273/13 (27.11.2018).
- Togrul v Bulgaria Başvuru No: 20611/10 (15.11.2018).
- Arzhiyeva and Tsadayev v Russia Başvuru No: 66590/10 3773/11 (13.11.2018).
- Wcisło and Cabaj v Poland Başvuru No: 49725/11 79950/13 (08.11.2018).
- Tomina and Others v Russia Başvuru No: 20578/08 21159/08 22903/08... 17 More... (06.11.2018).
- Musa Tarhan v Türkiye Başvuru No: 12055/17 (23.10.2018).
- Barkanov v Russia Başvuru No: 45825/11 (16.10.2018).
- Könyv-Tár Kft and Others v Hungary Başvuru No: 21623/13 (**Key Case**, 16.10.2018).
- Zhidov and Others v Russia Başvuru No: 54490/10 1153/14 2680/14... 1 More... (16.10.2018).
- Osmanyan and Amiraghyan v Armenia Başvuru No: 71306/11 (11.10.2018).
- Batkivska Turbota Foundation v Ukraine Başvuru No: 5876/15 (09.10.2018).
- B. Tagliaferro & Sons Limited and Coleiro Brothers Limited v Malta Başvuru No: 75225/13 77311/13 (11.09.2018).
- Kopankovi v Bulgaria Başvuru No: 48929/12 (06.09.2018).
- Dimitar Yordanov v Bulgaria Başvuru No: 3401/09 (06.09.2018).
- Tiramavia S.R.L. and Others v The Republic of Moldova Başvuru No: 54115/09 55707/09 55770/09 (04.09.2018).
- Sandu and Others v The Republic of Moldova and Russia Başvuru No: 21034/05 41569/04 41573/04... 5 More... (17.07.2018).
- Boyadzhieva and Gloria International Limited Eood v Bulgaria Başvuru No: 41299/09 11132/10 (05.07.2018).
- Volokitin and Others v Russia Başvuru No: 74087/10 15410/11 72789/12... 11 More... (03.07.2018).
- G.I.E.M. S.R.L. and Others v Italy Başvuru No: 1828/06 34163/07 19029/11 ([GC], **Key Case**, 28.06.2018).
- Kips Doo and Drekalović v Montenegro Başvuru No: 28766/06 (26.06.2018).
- Mocanu and Others v The Republic of Moldova Başvuru No: 8141/07 (26.06.2018).
- S.C. Scut S.A. v Romania Başvuru No: 43733/10 (26.06.2018).
- Euromak Metal Doo v “The Former Yugoslav Republic of Macedonia” Başvuru No: 68039/14 (14.06.2018).
- Beinarovič and Others v Lithuania Başvuru No: 70520/10 21920/10 41876/11 (12.06.2018).
- Ooo Kd-Konsalting v Russia Başvuru No: 54184/11 (29.05.2018).
- Zelenchuk and Tsytysura v Ukraine Başvuru No: 846/16, 1075/16 (22.05.2018).

- Čakarević v Croatia Başvuru No: 48921/13 (26.04.2018).
Vladimirova v Russia Başvuru No: 21863/05 (10.04.2018).
Tkachenko v Russia Başvuru No: 28046/05 (20.03.2018).
Galea and Others v Malta Başvuru No: 68980/13 (13.02.2018).
Cassar v Malta Başvuru No: 50570/13 (30.01.2018).
Pavlovici v The Republic of Moldova Başvuru No: 5711/03 (30.01.2018).
Chorbov v Bulgaria Başvuru No: 39942/13 (25.01.2018).
Sharxhi and Others v Albania Başvuru No: 10613/16 (11.01.2018).
Tumeliai v Lithuania Başvuru No: 25545/14 (09.01.2018).
Feldman and Slovyanskyy Bank v Ukraine Başvuru No: 42758/05 (21.12.2017).
Joannou v Türkiye Başvuru No: 53240/14 (12.12.2017).
Ribač v Slovenia Başvuru No: 57101/10 (05.12.2017).
Merabishvili v Georgia Başvuru No: 72508/13 ([GC], 28.11.2017).
Spahić and Others v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 20514/15 20528/15 20774/15...
13 More... (14.11.2017).
Kunić and Others v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 68955/12 7270/15 7286/15...
13 More... (14.11.2017).
Činga v Lithuania Başvuru No: 69419/13 (31.10.2017).
Krajnc v Slovenia Başvuru No: 38775/14 (31.10.2017).
Guță Tudor Teodorescu v Romania Başvuru No: 33751/05 (24.10.2017).
Dickmann and Gion v Romania Başvuru No: 10346/03 10893/04 (24.10.2017).
Grigolovič v Lithuania Başvuru No: 54882/10 (10.10.2017).
Lachikhina v Russia Başvuru No: 38783/07 (10.10.2017).
Mazzeo v Italy Başvuru No: 32269/09 (05.10.2017).
Pialopoulos and Others v Greece (No 2) Başvuru No: 40758/09 (07.09.2017).
Panorama Ltd and Miličić v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 69997/10 74793/11
(25.07.2017).
Poulimenos and Others v Greece Başvuru No: 41230/12 (20.07.2017).
Lengyel v Hungary Başvuru No: 8271/15 (18.07.2017).
Velkova v Bulgaria Başvuru No: 1849/08 (13.07.2017).
Šidlauskas v Lithuania Başvuru No: 51755/10 (11.07.2017).
Kosmas and Others v Greece Başvuru No: 20086/13 (29.06.2017).
Krndija v Serbia Başvuru No: 30723/09 9370/13 32658/12... 1 More... (27.06.2017).
Bigashev v Russia Başvuru No: 71444/13 (27.06.2017).
Krasteva and Others v Bulgaria Başvuru No: 5334/11 (01.06.2017).
Paduret v The Republic of Moldova and Russia Başvuru No: 26626/11 (09.05.2017).
Eriomenco v The Republic of Moldova and Russia Başvuru No: 42224/11 (09.05.2017).

- Vaskrsić v Slovenia Başvuru No: 31371/12 (25.04.2017).
- Strekalev v Russia Başvuru No: 21363/09 (11.04.2017).
- Yaşar Holding A.Ş. v Türkiye Başvuru No: 48642/07 (04.04.2017).
- Maharramov v Azerbaijan Başvuru No: 5046/07 (30.03.2017).
- Volchkova and Mironov v Russia Başvuru No: 45668/05 2292/06 (28.03.2017).
- Wolter and Sarfert v Germany Başvuru No: 59752/13 66277/13 (23.03.2017).
- Orlov and Others v Russia Başvuru No: 5632/10 (14.03.2017).
- Kavaliauskas and Others v Lithuania Başvuru No: 51752/10 (14.03.2017).
- Baczúr v Hungary Başvuru No: 8263/15 (07.03.2017).
- Kryvenkyy v Ukraine Başvuru No: 43768/07 (16.02.2017).
- Messana v Italy Başvuru No: 26128/04 (09.02.2017).
- Dzirnis v Latvia Başvuru No: 25082/05 (26.01.2017).
- Stamova v Bulgaria Başvuru No: 8725/07 (19.01.2017).
- Werra Naturstein Gmbh & Co Kg v Germany Başvuru No: 32377/12 (19.01.2017).
- B.K.M. Lojistik Taşımacılık Ticaret Limited Şirketi v Slovenia Başvuru No: 42079/12 (17.01.2017).
- Kutlu and Others v Türkiye Başvuru No: 51861/11 (13.12.2016).
- Béláné Nagy v Hungary Başvuru No: 53080/13 (**[GC]**, **Key Case**, 13.12.2016).
- Dökmeci v Türkiye Başvuru No: 74155/14 (06.12.2016).
- Tomina and Others v Russia Başvuru No: 20578/08 21159/08 22903/08... 17 More... (01.12.2016).
- Polimerkonteyner, Tov v Ukraine Başvuru No: 23620/05 (24.11.2016).
- Alentseva v Russia Başvuru No: 31788/06 (17.11.2016).
- Pchelintseva and Others v Russia Başvuru No: 47724/07 58677/11 2920/13... 2 More... (17.11.2016).
- Ponyayeva and Others v Russia Başvuru No: 63508/11 (17.11.2016).
- Misiukonis and Others v Lithuania Başvuru No: 49426/09 (15.11.2016).
- Keriman Tekin and Others v Türkiye Başvuru No: 22035/10 (15.11.2016).
- Vardanyan and Nanushyan v Armenia Başvuru No: 8001/07 (27.10.2016).
- Kanaginis v Greece Başvuru No: 27662/09 (27.10.2016).
- Barcza and Others v Hungary Başvuru No: 50811/10 (11.10.2016).
- Abdulkhadzhiyeva and Abdulkhadzhiyev v Russia Başvuru No: 40001/08 (04.10.2016).
- Petar Matas v Croatia Başvuru No: 40581/12 (04.10.2016).
- Anna Popova v Russia Başvuru No: 59391/12 (04.10.2016).
- Kirillova v Russia Başvuru No: 50775/13 (13.09.2016).
- Andrey Medvedev v Russia Başvuru No: 75737/13 (13.09.2016).
- Siemaszko and Olszyński v Poland Başvuru No: 60975/08 35410/09 (13.09.2016).

- Cindrić and Bešlić v Croatia Başvuru No: 72152/13 (06.09.2016).
Hunguest Zrt v Hungary Başvuru No: 66209/10 (30.08.2016).
Montanaro Gauci and Others v Malta Başvuru No: 31454/12 (30.08.2016).
Apap Bologna v Malta Başvuru No: 46931/12 (30.08.2016).
Mindek v Croatia Başvuru No: 6169/13 (30.08.2016).
Tomov and Nikolova v Bulgaria Başvuru No: 50506/09 (21.07.2016).
Zosymov v Ukraine Başvuru No: 4322/06 (07.07.2016).
Krahulec v Slovakia Başvuru No: 19294/07 (05.07.2016).
Rudolfer v Slovakia Başvuru No: 38082/07 (05.07.2016).
Radomilja and Others v Croatia Başvuru No: 37685/10 (28.06.2016).
Silášová and Others v Slovakia Başvuru No: 36140/10 (28.06.2016).
Jakeljić v Croatia Başvuru No: 22768/12 (28.06.2016).
Knick v Türkiye Başvuru No: 53138/09 (07.06.2016).
Kahyaoğlu and Others v Türkiye Başvuru No: 37203/05 (31.05.2016).
Džinić v Croatia Başvuru No: 38359/13 (17.05.2016).
Vasilevski v “The Former Yugoslav Republic of Macedonia” Başvuru No: 22653/08 (28.04.2016).
Chengelyan and Others v Bulgaria Başvuru No: 47405/07 (21.04.2016).
Simonyan v Armenia Başvuru No: 18275/08 (07.04.2016).
Svetlana Vasilyeva v Russia Başvuru No: 10775/09 (05.04.2016).
Guță Tudor Teodorescu v Romania Başvuru No: 33751/05 (05.04.2016).
Dimitar Yanakiev v Bulgaria (No 2) Başvuru No: 50346/07 (31.03.2016).
Karen Poghosyan v Armenia Başvuru No: 62356/09 (31.03.2016).
Vijatović v Croatia Başvuru No: 50200/13 (16.02.2016).
Safaryan v Armenia Başvuru No: 576/06 (21.01.2016).
D.A. and Others v Italy Başvuru No: 68060/12 158/12 3892/12... 16 More... (14.01.2016).
Salamov v Russia Başvuru No: 5063/05 (12.01.2016).
Fábián v Hungary Başvuru No: 78117/13 (15.12.2015).
Kantarelis v Greece Başvuru No: 6314/12 (03.12.2015).
Amirkhanyan v Armenia Başvuru No: 22343/08 (03.12.2015).
Žilinskienė v Lithuania Başvuru No: 57675/09 (01.12.2015).
Tunaitis v Lithuania Başvuru No: 42927/08 (24.11.2015).
Paukštis v Lithuania Başvuru No: 17467/07 (24.11.2015).
Noreikienė and Noreika v Lithuania Başvuru No: 17285/08 (24.11.2015).
Preite v Italy Başvuru No: 28976/05 (17.11.2015).
Companhia Agricola Da Apariça, Sa v Portugal Başvuru No: 12474/12 (29.10.2015).
Khalikova v Azerbaijan Başvuru No: 42883/11 (22.10.2015).

- Ünsped Paket Servisi San. ve Tic. A.Ş. v Bulgaria Başvuru No: 3503/08 (13.10.2015).
Vrontou v Kıbrıs Başvuru No: 33631/06 (13.10.2015).
Żuk v Poland Başvuru No: 48286/11 (06.10.2015).
Andonoski v “The Former Yugoslav Republic of Macedonia” Başvuru No: 16225/08 (17.09.2015).
Voronkov v Russia Başvuru No: 39678/03 (30.07.2015).
Cıngıllı Holding A.Ş. ve Cıngıllıoğlu v Türkiye Başvuru No: 31833/06 37538/06 (21.07.2015).
Reisner v Türkiye Başvuru No: 46815/09 (21.07.2015).
Odescalchi and Lante Della Rovere v Italy Başvuru No: 38754/07 (07.07.2015).
Gürtaş Yapı Ticaret ve Pazarlama A. Ş. v Türkiye Başvuru No: 40896/05 (07.07.2015).
Stan v Romania Başvuru No: 24362/11 52339/12 (30.06.2015).
Rafailović and Stevanović v Serbia Başvuru No: 38629/07 23718/08 (16.06.2015).
Chiragov and Others v Armenia Başvuru No: 13216/05 (**[GC]**, **Key Case**, 16.06.2015).
Sargsyan v Azerbaijan Başvuru No: 40167/06 (**[GC]**, **Key Case**, 16.06.2015).
Velcheva v Bulgaria Başvuru No: 35355/08 (09.06.2015).
Draft - Ova A.Ş. v Slovakia Başvuru No: 72493/10 (09.06.2015).
Moreno Diaz Peña and Others v Portugal Başvuru No: 44262/10 (04.06.2015).
Nedyalkov and Others v Bulgaria Başvuru No: 44103/05 (02.06.2015).
İpşteftel v Türkiye Başvuru No: 18638/05 (26.05.2015).
Dürrü Mazhar Çevik ve Münire Asuman Çevik Dağdelen v Türkiye Başvuru No: 2705/05 (14.04.2015).
Botezatu v The Republic of Moldova Başvuru No: 17899/08 (14.04.2015).
Chinnici v Italy (No 2) Başvuru No: 22432/03 (14.04.2015).
Raguž v Serbia Başvuru No: 8182/07 (07.04.2015).
Solomun v Croatia Başvuru No: 679/11 (02.04.2015).
Zaiet v Romania Başvuru No: 44958/05 (24.03.2015).
Dimitrovi v Bulgaria Başvuru No: 12655/09 (03.03.2015).
Popov and Chonin v Bulgaria Başvuru No: 36094/08 (17.02.2015).
Béláné Nagy v Hungary Başvuru No: 53080/13 (10.02.2015).
Ilieva and Others v Bulgaria Başvuru No: 17705/05 (03.02.2015).
Stolyarova v Russia Başvuru No: 15711/13 (29.01.2015).
Akhverdiyev v Azerbaijan Başvuru No: 76254/11 (29.01.2015).
Đurić and Others v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 79867/12 79873/12 80027/12... 3 More... (20.01.2015).
Rummi v Estonia Başvuru No: 63362/09 (15.01.2015).
Jovićić and Others v Serbia Başvuru No: 37270/11 37278/11 47705/11... 5 More... (13.01.2015).

- Vékony v Hungary Başvuru No: 65681/13 (13.01.2015).
- Bibi v Greece Başvuru No: 15643/10 (13.11.2014).
- Gharibyan and Others v Armenia Başvuru No: 19940/05 (13.11.2014).
- Ghasabyan and Others v Armenia Başvuru No: 23566/05 (13.11.2014).
- Baghdasaryan and Zariyants v Armenia Başvuru No: 43242/05 (13.11.2014).
- Azzopardi v Malta Başvuru No: 28177/12 (06.11.2014).
- Sociedad Anónima Del Ucieza v Spain Başvuru No: 38963/08 (04.11.2014).
- Davydov v Russia Başvuru No: 18967/07 (30.10.2014).
- Melo Tadeu v Portugal Başvuru No: 27785/10 (23.10.2014).
- Stojanovski and Others v “The Former Yugoslav Republic of Macedonia” Başvuru No: 14174/09 (23.10.2014).
- Digrytė Klibavičienė v Lithuania Başvuru No: 34911/06 (21.10.2014).
- Hábenczius v Hungary Başvuru No: 44473/06 (21.10.2014).
- Paplauskienė v Lithuania Başvuru No: 31102/06 (14.10.2014).
- Nikolić-Krstić v Serbia Başvuru No: 54195/07 (14.10.2014).
- Liseyitseva and Maslov v Russia Başvuru No: 39483/05 40527/10 (09.10.2014).
- Valle Pierimpiè Società Agricola S.P.A v Italy Başvuru No: 46154/11 (23.09.2014).
- Szkórics v Hungary Başvuru No: 58171/09 (16.09.2014).
- District Union of Ilfov Cooperative Society v Romania Başvuru No: 16554/06 (16.09.2014).
- Pleshkov v Romania Başvuru No: 1660/03 (16.09.2014).
- Caligiuri and Others v Italy Başvuru No: 657/10 27897/10 27908/10... 1 More... (09.09.2014).
- Ališić and Others v Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and “The Former Yugoslav Republic of Macedonia” Başvuru No: 60642/08 (**[GC]**, **Key Case**, 16.07.2014).
- Milhou v France Başvuru No: 4944/11 (10.07.2014).
- Statileo v Croatia Başvuru No: 12027/10 (10.07.2014).
- R & L, S.R.O. and Others v The Czech Republic Başvuru No: 37926/05 25784/09 36002/09... 2 More... (03.07.2014).
- Buciaş v Romania Başvuru No: 32185/04 (01.07.2014).
- Gerasimov and Others v Russia Başvuru No: 29920/05 3553/06 18876/10... 8 More... (01.07.2014).
- Sukhanov and Ilchenko v Ukraine Başvuru No: 68385/10 71378/10 (26.06.2014).
- Uniya Ooo and Belcourt Trading Company v Russia Başvuru No: 4437/03 13290/03 (19.06.2014).
- Karaivanova and Mileva v Bulgaria Başvuru No: 37857/05 (17.06.2014).
- Kopnin and Others v Russia Başvuru No: 2746/05 (28.05.2014).

- Albergas and Arlauskas v Lithuania Başvuru No: 17978/05 (27.05.2014).
- Paulet v The United Kingdom Başvuru No: 6219/08 (13.05.2014).
- Preda and Others v Romania Başvuru No: 9584/02 33514/02 38052/02... 5 More... (29.04.2014).
- Marija Božić v Croatia Başvuru No: 50636/09 (24.04.2014).
- Budchenko v Ukraine Başvuru No: 38677/06 (24.04.2014).
- Stefanetti and Others v Italy Başvuru No: 21838/10 21849/10 21852/10... 5 More... (15.04.2014).
- Nosov and Others v Russia Başvuru No: 9117/04 10441/04 (20.02.2014).
- Ziaunys v The Republic of Moldova Başvuru No: 42416/06 (11.02.2014).
- Staibano and Others v Italy Başvuru No: 29907/07 (04.02.2014).
- Mottola and Others v Italy Başvuru No: 29932/07 (04.02.2014).
- Ceni v Italy Başvuru No: 25376/06 (04.02.2014).
- East West Alliance Limited v Ukraine Başvuru No: 19336/04 (23.01.2014).
- Yianopulu v Türkiye Başvuru No: 12030/03 (14.01.2014).
- Foundation Hostel for Students of the Reformed Church and Stanomirescu v Romania Başvuru No: 2699/03 43597/07 (07.01.2014).
- Nekvedavičius v Lithuania Başvuru No: 1471/05 (10.12.2013).
- Krstić v Serbia Başvuru No: 45394/06 (10.12.2013).
- Stoyanov and Tabakov v Bulgaria Başvuru No: 34130/04 (26.11.2013).
- Silahyürekli v Türkiye Başvuru No: 16150/06 (26.11.2013).
- Varnienė v Lithuania Başvuru No: 42916/04 (12.11.2013).
- Halil Göçmen v Türkiye Başvuru No: 24883/07 (12.11.2013).
- Pyrantienė v Lithuania Başvuru No: 45092/07 (12.11.2013).
- Pichkur v Ukraine Başvuru No: 10441/06 (07.11.2013).
- Jgk Statyba Ltd and Guselnikovas v Lithuania Başvuru No: 3330/12 (05.11.2013).
- Brañšte v Romania Başvuru No: 19099/04 (05.11.2013).
- Varvara v Italy Başvuru No: 17475/09 (29.10.2013).
- Damjanac v Croatia Başvuru No: 52943/10 (24.10.2013).
- Lolic v Serbia Başvuru No: 44095/06 (22.10.2013).
- Marinković v Serbia Başvuru No: 5353/11 (22.10.2013).
- Sekulic and Kucevic v Serbia Başvuru No: 28686/06 50135/06 (15.10.2013).
- Gakayeva and Others v Russia Başvuru No: 51534/08 25518/10 28779/10... 7 More... (10.10.2013).
- Yemelin v Russia Başvuru No: 41038/07 (10.10.2013).
- Pejčić v Serbia Başvuru No: 34799/07 (08.10.2013).
- Žáková v The Czech Republic Başvuru No: 2000/09 (03.10.2013).

- Bil İnşaat Taahhüt Ticaret Limited Şirketi v Türkiye Başvuru No: 29825/03 (01.10.2013).
Hüseyin Kaplan v Türkiye Başvuru No: 24508/09 (01.10.2013).
Pennino v Italy Başvuru No: 43892/04 (24.09.2013).
De Luca v Italy Başvuru No: 43870/04 (24.09.2013).
Gorfunkel v Russia Başvuru No: 42974/07 (19.09.2013).
Mijanović v Montenegro Başvuru No: 19580/06 (17.09.2013).
M.C. and Others v Italy Başvuru No: 5376/11 (03.09.2013).
Khodorkovskiy and Lebedev v Russia Başvuru No: 11082/06 13772/05 (25.07.2013).
Klauz v Croatia Başvuru No: 28963/10 (18.07.2013).
Hadzhigeorgievi v Bulgaria Başvuru No: 41064/05 (16.07.2013).
Ramos Ferreira and Others v Portugal Başvuru No: 23321/11 71007/11 71014/11 (16.07.2013).
Deguara Caruana Gatto and Others v Malta Başvuru No: 14796/11 (09.07.2013).
R.Sz. v Hungary Başvuru No: 41838/11 (02.07.2013).
Kirovogradobleenergo, Pat v Ukraine Başvuru No: 35088/07 (27.06.2013).
Gáll v Hungary Başvuru No: 49570/11 (25.06.2013).
Sivograk and Zenov v Russia Başvuru No: 14758/08 (13.06.2013).
Çakır and Others v Türkiye Başvuru No: 25747/09 (04.06.2013).
Nedelcheva and Others v Bulgaria Başvuru No: 5516/05 (28.05.2013).
Maksymenko and Gerasymenko v Ukraine Başvuru No: 49317/07 (16.05.2013).
N.K.M. v Hungary Başvuru No: 66529/11 (14.05.2013).
Panteliou-Darne and Blantzouka v Greece Başvuru No: 25143/08 25156/08 (02.05.2013).
Rolim Comercial, S.A. v Portugal Başvuru No: 16153/09 (16.04.2013).
A. and B. v Montenegro Başvuru No: 37571/05 (05.03.2013).
Giuseppe Romano v Italy Başvuru No: 35659/02 (05.03.2013).
Fomin and Others v Russia Başvuru No: 34703/04 (26.02.2013).
Dzugayeva v Russia Başvuru No: 44971/04 (12.02.2013).
Fabris v France Başvuru No: 16574/08 [JGC], **Key Case**, 07.02.2013).
Pashov and Others v Bulgaria Başvuru No: 20875/07 (05.02.2013).
Zolotas v Greece Başvuru No: 66610/09 (29.01.2013).
Karabet and Others v Ukraine Başvuru No: 38906/07 52025/07 (17.01.2013).
Miltayev and Meltayeva v Russia Başvuru No: 8455/06, (EURC 15.01.2013)
Arsovski v “The Former Yugoslav Republic of Macedonia” Başvuru No: 30206/06 (15.01.2013).
Świątek v Poland Başvuru No: 8578/04 (04.12.2012).
Potok v Poland Başvuru No: 18683/04 (04.12.2012).
Zofia Sikora v Poland Başvuru No: 27680/04 (04.12.2012).

- Franciszek Dąbrowski v Poland Başvuru No: 31803/04 (04.12.2012).
Lew v Poland Başvuru No: 34386/04 (04.12.2012).
Misielak v Poland Başvuru No: 35538/04 (04.12.2012).
Frączek-Potęga v Poland Başvuru No: 39430/04 (04.12.2012).
Sasor v Poland Başvuru No: 6112/05 (04.12.2012).
Migalska v Poland Başvuru No: 10368/05 (04.12.2012).
Krzyżek v Poland Başvuru No: 11815/05 (04.12.2012).
Szewc v Poland Başvuru No: 31492/05 (04.12.2012).
Stępień v Poland Başvuru No: 39225/05 (04.12.2012).
Koval and Others v Ukraine Başvuru No: 22429/05 (15.11.2012).
Yavashev and Others v Bulgaria Başvuru No: 41661/05 (06.11.2012).
Ališić and Others v Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and “The Former Yugoslav Republic of Macedonia” Başvuru No: 60642/08 (06.11.2012).
Vistiņš and Perepjolkins v Latvia Başvuru No: 71243/01 ([GC], 25.10.2012).
Süzer ve Eksen Holding A.Ş. v Türkiye Başvuru No: 6334/05 (23.10.2012).
Banca Internationala De Investitii Si Dezvoltare Mb S.A. v The Republic of Moldova Başvuru No: 28648/05 (16.10.2012).
Tunyan and Others v Armenia Başvuru No: 22812/05 (09.10.2012).
Danielyan and Others v Armenia Başvuru No: 25825/05 (09.10.2012).
Adamović v Serbia Başvuru No: 41703/06 (02.10.2012).
Helena Trznadel v Poland Başvuru No: 5970/05 (02.10.2012).
Kapel v Poland Başvuru No: 16519/05 (02.10.2012).
Kowal v Poland Başvuru No: 21913/05 (02.10.2012).
Czaja v Poland Başvuru No: 5744/05 (02.10.2012).
Antoni Lewandowski v Poland Başvuru No: 38459/03 (02.10.2012).
Lasota v Poland Başvuru No: 6762/04 (02.10.2012).
Płaczkowska v Poland Başvuru No: 15435/04 (02.10.2012).
Kura v Poland Başvuru No: 17318/04 (02.10.2012).
Rusin v Poland Başvuru No: 25360/04 (02.10.2012).
Kluska v Poland Başvuru No: 33384/04 (02.10.2012).
Antonyan v Armenia Başvuru No: 3946/05 (02.10.2012).
Chadzitaskos and Franta v The Czech Republic Başvuru No: 7398/07 11993/08 31244/07... 1 More... (27.09.2012).
Catholic Archdiocese of Alba Iulia v Romania Başvuru No: 33003/03 (25.09.2012).
Bjelajac v Serbia Başvuru No: 6282/06 (18.09.2012).
Vučković and Others v Serbia Başvuru No: 17153/11 17157/11 17160/11... 27 More... (28.08.2012).

- Manushaqe Puto and Others v Albania Başvuru No: 604/07 34770/09 43628/07... 1 More... (31.07.2012).
- Waldemar Nowakowski v Poland Başvuru No: 55167/11 (24.07.2012).
- Buyan and Others v Greece Başvuru No: 28644/08 (03.07.2012).
- Zulfali Huseynov v Azerbaijan Başvuru No: 56547/10 (26.06.2012).
- Kostadimas and Others v Greece Başvuru No: 20299/09 27307/09 (26.06.2012).
- Decheva and Others v Bulgaria Başvuru No: 43071/06 (26.06.2012).
- Hristova and Others v Bulgaria Başvuru No: 11472/04 40590/08 (26.06.2012).
- Herrmann v Germany Başvuru No: 9300/07 (**[GC]**, 26.06.2012).
- Dukic v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 4543/09 (19.06.2012).
- Murtić and Ćerimović v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 6495/09 (19.06.2012).
- Milosavljev v Serbia Başvuru No: 15112/07 (12.06.2012).
- Centro Europa 7 S.R.L. and Di Stefano v Italy Başvuru No: 38433/09 (**[GC]**, **Key Case**, 07.06.2012).
- Ademovič v Türkiye Başvuru No: 28523/03 (05.06.2012).
- Akhan v Türkiye Başvuru No: 34448/08 (31.05.2012).
- Gülizar Çevik v Türkiye Başvuru No: 34450/08 (31.05.2012).
- Karaca and Others v Türkiye Başvuru No: 34452/08 (31.05.2012).
- İbrahim Halil Çetinkaya and Others v Türkiye Başvuru No: 34453/08 (31.05.2012).
- Vasilev and Doycheva v Bulgaria Başvuru No: 14966/04 (31.05.2012).
- Borghesi v Italy Başvuru No: 60890/00 (22.05.2012).
- Colares Pereira Fernandes Soares v Portugal Başvuru No: 43359/07 (22.05.2012).
- Bezrukovy v Russia Başvuru No: 34616/02 (10.05.2012).
- Bobic v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 26529/10 (03.05.2012).
- Mago and Others v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 12959/05 11706/09 19724/05... 3 (03.05.2012).
- Ilyushkin and Others v Russia Başvuru No: 5734/08 1048/10 1119/10... 26 More... (17.04.2012).
- Kalinkin and Others v Russia Başvuru No: 16967/10 12850/10 13683/10... 18 More... (17.04.2012).
- Grudić v Serbia Başvuru No: 31925/08 (17.04.2012).
- Kochalidze v Russia Başvuru No: 44038/05 (10.04.2012).
- Russkikh v Russia Başvuru No: 44595/05 (10.04.2012).
- Pellya v Russia Başvuru No: 16869/08 (10.04.2012).
- Andreyeva v Russia Başvuru No: 73659/1 (10.04.2012).
- Manzanas Martin v Spain Başvuru No: 17966/10 (03.04.2012).
- Asito v Moldova Başvuru No: 39818/06 (13.03.2012).

- Kolyadenko and Others v Russia Başvuru No: 17423/05 20534/05 20678/05... 3 More... (28.02.2012).
- Kontsevych v Ukraine Başvuru No: 9089/04 (16.02.2012).
- Tkachevy v Russia Başvuru No: 35430/05 (14.02.2012).
- Vladimir Melnikov v Russia Başvuru No: 38202/07 (17.01.2012).
- Lavrov v Russia Başvuru No: 33422/03 (17.01.2012).
- Vulakh and Others v Russia Başvuru No: 33468/03 (10.01.2012).
- Vassallo v Malta Başvuru No: 57862/09 (11.10.2011).
- Stoycheva v Bulgaria Başvuru No: 43590/04 (19.07.2011).
- Stoycheva v Bulgaria Başvuru No: 43590/04 (19.07.2011).
- Eltari v Albania Başvuru No: 16530/06 (08.03.2011).
- Akhundov v Azerbaijan Başvuru No: 39941/07 (03.02.2011).
- Mehmet Yıldız and Others v Türkiye Başvuru No: 14155/02 (01.02.2011).
- Silva Barreira Júnior v Portugal Başvuru No: 38317/06 38319/06 (11.01.2011).
- Sociedade Agricola Do Ameixial, S.A v Portugal Başvuru No: 10143/07 (11.01.2011).
- Hakan Arı v Türkiye Başvuru No: 13331/07 (11.01.2011).
- Sociedade Agricola Vale De Ouro S.A. v Portugal Başvuru No: 44051/07 (11.01.2011).
- Yuriy Lobanov v Russia Başvuru No: 15578/03 (02.12.2010).
- Lenchenkov and Others v Russia Başvuru No: 16076/06 42096/06 44466/06... 1 More... (21.10.2010).
- Maria Atanasiu and Others v Romania Başvuru No: 30767/05 33800/06 (12.10.2010).
- Bajanaru v Romania Başvuru No: 884/04 (21.09.2010).
- Georgieva and Mukareva v Bulgaria Başvuru No: 3413/05 (02.09.2010).
- Nita v Romania Başvuru No: 24202/07 (26.01.2010).
- Bushati and Others v Albania Başvuru No: 6397/04 (08.12.2009).
- Suljagic v Bosnia and Herzegovina Başvuru No: 27912/02 (03.11.2009).
- Yuriy Nikolayevich Ivanov v Ukraine Başvuru No: 40450/04 (15.10.2009).
- Olaru and Others v Moldova Başvuru No: 476/07 22539/05 17911/08... 1 More... (28.07.2009).
- Sud Fondi Srl and Others v Italy Başvuru No: 75909/01 (20.01.2009).
- Burdov v Russia (No 2) Başvuru No: 33509/04 (15.01.2009).
- Megadat.com SRL v The Republic of Moldova Başvuru No: 21151/04 (08.04.2008).
- Kalinova v Bulgaria Başvuru No: 45116/98 (08.11.2007).
- Tsonkovi v Bulgaria Başvuru No: 27213/04 (02.07.2007).
- Tuleshov and Others v Russia Başvuru No: 32718/02 (24.05.2007).
- Raylyan v Russia Başvuru No: 22000/03 (15.02.2007).
- Aon Conseil Et Courtage S.A. and Christian De Clarens S.A. v France Başvuru No: 70160/01 (25.01.2007).

- Pais v Romania Başvuru No: 4738/04 (21.12.2006).
- Pop v Romania Başvuru No: 7234/03 (21.12.2006).
- Oferta Plus Srl v Moldova Başvuru No: 14385/04 (19.12.2006).
- Iuliano and Others v Italy Başvuru No: 13396/03 (14.12.2006).
- Shitikov v Russia Başvuru No: 10833/03 (30.11.2006).
- Di Pietro v Italy Başvuru No: 73575/01 (02.11.2006).
- Milazzo v Italy Başvuru No: 77156/01 (02.11.2006).
- Börekeçioğulları (Çökmez) and Others v Türkiye Başvuru No: 58650/00 (19.10.2006).
- Mutlu v Türkiye Başvuru No: 8006/02 (10.10.2006).
- Hutten-Czapska v Poland Başvuru No: 35014/97 ([GC], 19.06.2006).
- Zubko and Others v Ukraine Başvuru No: 3955/04 5622/04 8538/04... 1 More... (26.04.2006).
- Scordino v Italy (No 1) Başvuru No: 36813/97 ([GC], 29.03.2006).
- Leyla Şahin v Türkiye Başvuru No: 44774/98 ([GC], 10.11.2005).
- Fedotov v Russia Başvuru No: 5140/02 (25.10.2005).
- Androsov v Russia Başvuru No: 63973/00 (06.10.2005).
- Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd. v Poland Başvuru No: 51728/99 (28.07.2005).
- Yavorivskaya v Russia Başvuru No: 34687/02 (21.07.2005).
- Malinovskiy v Russia Başvuru No: 41302/02 (07.07.2005).
- Fuklev v Ukraine Başvuru No: 71186/01 (07.06.2005).
- Lo Tufo v Italy Başvuru No: 64663/01 (21.04.2005).
- Akkum and Others v Türkiye Başvuru No: 21894/93 (24.03.2005).
- Öneryıldız v Türkiye Başvuru No: 48939/99 ([GC], 30.11.2004).
- Broniowski v Poland Başvuru No: 31443/96 ([GC], 22.06.2004).
- Mehmet Salih ve Abdulsamet Cakmak v Türkiye Başvuru No: 45630/99 (29.04.2004).
- Neroni v Italy Başvuru No: 7503/02 (22.04.2004).
- S.A. Dangeville v France Başvuru No: 36677/97 (16.04.2002).
- Kıbrıs v Türkiye Başvuru No: 25781/94 ([GC], 10.05.2001).
- The Former King of Greece and Others v Greece Başvuru No: 25701/94 ([GC], 23.11.2000).
- Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao and Others v Portugal Başvuru No: 29813/96 30229/96 (11.01.2000).
- Brumarescu v Romania Başvuru No: 28342/95 ([GC], 28.10.1999).
- Akdivar and Others v Türkiye Başvuru No: 21893/93 ([GC], 16.09.1996).
- Pressos Compania Naviera S.A. and Others v Belgium Başvuru No: 17849/91 (20.11.1995).
- Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH/ The Netherlands Başvuru No: 15375/89 (23.02.1995).

- Travers and Others v Italy Başvuru No: 15117/89 (16.01.1995).
- Hentrich v France Başvuru No: 13616/88 (22.09.1994).
- Modinos v Kıbrıs Başvuru No: 15070/89 (22.04.1993).
- Papamichalopoulos and Others v Greece Başvuru No: 14556/89 (24.06.1993).
- WASA Ömsesidigt, Försäkringsbolaget Valands Pensionsstiftelse, a group of approximately 15000 individuals/ Sweden Başvuru No: 13013/87 (14.12.1888).
- Norris v Ireland Başvuru No: 10581/83 (26.10.1988).
- Erkner and Hofauer v Austuria Başvuru No: 9616/81 (23.04.1987).
- Poiss v Austuria Başvuru No: 9816/82 (23.04.1987).
- Company S. and T. v Sweden Başvuru No: 11189/84 (11.12.1986).
- Sir William Lithgow and Others v The United Kingdom Başvuru No: 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81, 9405/81 (07.03.1984).
- Sporrong and Lönnroth v Switzerland Başvuru No: 7151/75 7152/75 (23.09.1982).
- Dudgeon v The United Kingdom Başvuru No: 7525/76 (22.10.1981).
- Handyside v The United Kingdom Başvuru No: 5493/72 (07.12.1976).